

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Ústav historických věd

Češi v bojích na sočské frontě

Michal Skamelka

Bakalářská práce

2010

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2010/2011

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Michal SKAMELKA**
Osobní číslo: **H07425**
Studijní program: **B7310 Filologie**
Studijní obory: **Historie (dvouoborové)**
Slavistická studia zemí Evropské unie (dvouoborové)
Název tématu: **Češi v bojích na sočské frontě**
Zadávající katedra: **Katedra literární kultury a slavistiky**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

1. Vývoj válečného konfliktu v Posočí
2. Čeští vojáci v bojích v Posočí
3. Památníky padlých českých vojáků v bojích v Posočí a jejich dnešní stav a obnova
4. Výstavy a další připomínky českých padlých vojáků

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

KLAVORA, V. Koraki skozi meglo. Mohorjeva založna, Klagenfurt, Ljubljana 1994. ISBN 3-7086-0085-1. MESESNEL, J. Soška fronta. Lipa, Koper 1968. VUGA, D. Soška fronta. Obzorje, Maribor, 1990 ISBN 86-377-0508-1. FORTUNAT-ČERNILOGAR, D. Soška fronta - s Čehi na soški fronti. Tolmin - Tolminski muzej, 2007 ISBN 978-961-6635-03-5. TEJCHMAN, M.- PELIKÁN, J. a kol. Dějiny jihoslovanských zemí. NLN 1998, ISBN 978-80-7106-375-9.

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Aleš Kozár, Ph.D.

Katedra literární kultury a slavistiky

Datum zadání bakalářské práce: **30. dubna 2010**

Termín odevzdání bakalářské práce: **31. března 2011**

prof. PhDr. Petr Vorel, CSc.

děkan

L.S.

PhDr. Ivo Říha, Ph.D.

vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2010

Poděkování

Děkuji panu Ph.D. Aleši Kozárovi za vedení mé bakalářské práce, za cenné připomínky a rady.

Prohlášení

Tuto práci „Čeští vojáci v bojích na sočské frontě“ jsem vypracoval samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využil, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byl jsem seznámen s tím, že se na mojí práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích dne 30. 3. 2011

Anotace

Bakalářská práce se postupně zabývá průběhem bojů na slovinském území v období první světové války. Těchto bojů se zúčastnilo také početné množství vojáků z českých zemí. Hlavní důraz je kladen na dnešní rozpoznatelné stopy o účasti českých vojáků. Na území Republiky Slovinsko lze najít dostatečné množství důkazů připomínajících jejich účast na této frontě, ať už v podobě válečných hřbitovů, sbírek muzeí či soukromých sběratelů. Práce zaznamenává také dnešní stav a péči o památky, které po sobě čeští vojáci zanechali, a to jak ze strany slovinské, tak ze strany české. Dnes projevují velký zájem o tuto tematiku státní i veřejné instituce, občanská sdružení a zřejmý počet jednotlivců.

Annotation

The Bachelor thesis gradually deals with the course of combats on Slovenian territory during the World War I. A large number of Czech troops took part in these fights. The work focuses mainly on nowadays recognizable tracks of Czech troops participation. A sufficiency of evidence that reminds of their participation on this front can be found on the territory of the Republic of Slovenia. These are war cemeteries, museum and private collections. The work also deals with nowadays situation of the reminders that were left behind by Czech troops and the care that is provided to them by both Czech and Slovenian sides. Nowadays, there is a great interest in this subject matter from both state and public institutions, civil associations and a significant interest of individuals.

Obsah	
Úvod	1
1. Vývoj událostí před I. světovou válkou	3
1.1. Obecné zahraničněpolitické souvislosti před vypuknutím Velké války	3
1.2. Sarajevský atentát	5
1.3. Itálie a Rakousko-Uhersko před vypuknutím bojů	6
2. Rakousko-Uhersko v ohrožení	10
2.1. Vznik rakousko – uherské obranné linie na řece Soče	10
2.2. Vstup italských vojsk na rakousko-uherské území	11
3. Průběh bojů – Italské ofenzívy	13
4. Rakouská ofenziva, průlom u Kobaridu	28
5. Život obyvatel během války	32
6. Účast a památky českých vojáků na sočské frontě	35
6.1. Čeští vojáci na sočské frontě	35
6.2. Muzea zaměřená na období I. světové války	36
6.3. Mezinárodní aktivity České Republiky	40
6.4. Výstavy zaměřené na památku českých padlých vojáků na sočské frontě	41
6.5. Hřbitovy a pomníky	45
Závěr	54
Summary	55
Resumé	55
Bibliografie	56
Přílohy	58

Úvod

Osudy českých vojáků, kteří se účastnili bojů na frontách první světové války vzbuzovaly vždy v české veřejnosti zájem a rozporuplné pocity. Na jedné straně stáli ti, kteří v tzv. Velké válce zůstali věrní císaři a na straně druhé tzv. legionáři, kteří buďto přeběhli k nepříteli nebo byli během bojů zajati, a později se zapojili do války na straně dohodových mocností. Je logické, že zatímco prvně jmenovaní byli v nově vzniklém Československu odsunuti na druhou kolej, legionáři byli uctíváni jako symbol boje za svobodu nově konstituovaného československého národa. Češi a Slováci, kteří bojovali na sočské frontě na straně Rakousko-Uherska spadají do kategorie těch, o kterých se prvorepubliková historiografie zmiňuje buďto jen okrajově nebo vůbec.

Je tedy logické, že sekundární literatura, z níž ve své práci čerpám, vznikla většinou po roce 1989, a jedná se hlavně o tituly české a slovinské. Nejvíce informací jsem čerpal z knihy českého autora Josefa Vričana - *Po zapadlých stopách českých vojáků. Z Julských Alp k Jadranu*. Autor v knize sleduje nejen průběh samotných bitev, ale i zázemí a životní podmínky vojáků na frontě. V publikaci je uvedeno velké množství dokumentů z deníků a dopisů přímých účastníků. Velmi užitečnou publikací je *Sočská fronta 1915-1917* od největšího českého badatele ve spojitosti se sočskou frontou Josefa Fučíka. Autor pojednává o průběhu bojů, výbavě armád a v neposlední řadě popisuje místa, která sehrála v sočském běsnění důležitou roli. Ze slovinsky psané literatury byly přínosné publikace slovinských historiků Vasji Klavori - *Koraki skozi meglo* a Ivana Hmelaka - *Soška fronta*. V kapitole, ve které popisují obyvatelstvo zasažené válkou, jsem čerpal z knihy Draga Sedmaka - *Soška fronta 1915-1917*. K získání všeobecně historických událostí jsem čerpal z knih *Dějiny jihoslovanských zemí* napsané kolektivem českých autorů a *Dějiny první světové války - úplná historie* od britského historika Martina Gilberta.

Ve druhé části mé práce, kde sleduji stopy vedoucí k svědectví o účasti českých vojáků na sočské frontě, jsem čerpal z knihy slovinské autorky Petry Svoljšak – *Soška fronta*. Autorka v knize popisuje vývoj situace na frontě a stav zachovalých památek, převážně pomníků a hřbitovů. Údaje o počtu pohřbených českých vojáků jsem získal z knihy vydané Tolminským muzeem *Tolminsko mostišče II*.

Velkou měrou jsem čerpal z různých informačních letáků a turistických průvodců vydaných k tématu sočské bitvy. Dále z publikací, které byly otištěny k příležitosti nejruznějších tematických výstav a konferencí. Internetové zdroje jsou použity hlavně

v posledních kapitolách, které se zabývají stopami českých vojáků v dnešním Slovinsku nebo česko – slovinskou spoluprací v oblasti péče o válečné hroby, památníky nebo muzea.

Cílem mé práce není přinést za každou cenu nové interpretace již dostatečně probádaného tématu, jakým je průběh bojů na sočské frontě, nýbrž pokus o zjištění, jaký je dnešní stav a propagace památek, připomínajících účast českých vojáků na frontě. Zdokumentuji muzea zabývající se první světovou válkou, hřbitovy s pohřbenými českými vojáky a projekty, které blíže seznamují laickou veřejnost s událostmi na sočském bojišti.

Česká republika stejně jako Republika Slovinsko se nacházely do roku 1989 respektive do roku 1991 ve složité politické situaci. Zajímala mě vzájemná spolupráce, mezi těmito nově vzniklými státy, které stály ve Velké válce bok po boku, jaká je jejich činnost a všeobecný zájem o památky z první světové války.

Uvedené knihy jsem zakoupil při studijním pobytu ve Slovinsku nebo vypůjčil ve Slovanské knihovně v Praze. Názvy míst užívám v jazyce států, na kterých se nyní nachází, popřípadě ekvivalent, je-li užíván v českém jazyce.

1. Vývoj událostí před první světovou válkou

1.1. Obecné zahraničněpolitické souvislosti před vypuknutím Velké války

Po konci prusko-francouzské války (1871) došlo v Evropě k formování nových států (Německo, Itálie), které soupeřily v průmyslovém a kapitalistickém rozvoji s rozvinutějšími státy (Anglie, Francie). Boj o světový trh, který byl důsledkem industrializace, pokles zemědělství u obyvatelstva, uzavření hospodářství v hranicích státu, zavedení dovozního cla, to přispělo k nové fázi v kapitalistickém rozvoji - k imperialismu.

Posledním takovým rozvojem, ve kterém působily také Japonsko a Spojené státy americké, byly nároky po spravedlivém rozdělení starých koloniálních oblastí mezi nejmocnějšími státy. Revanšistické záměry poražené Francie a ohrožení starých evropských států před průbojnými mladými národy, přivedly Evropu do stavu „ozbrojeného míru“. V Evropě tak vznikala nebezpečná ohniska napětí, mezi něž patřil zejména Balkán, označovaný za „sud prachu“, ale i Alsasko-Lotrinsko aj.¹ Samo Německo mělo řadu územních ambicí, obzvláště v oblasti za východní hranicí. Němci pohrdali Ruskem a doufali, že se jim podaří anektovat západní polské oblasti Ruského impéria a rovněž rozšířit svůj vliv přes střední Polsko až do Litvy a celého Pobaltí.²

Narůstající napětí, vzájemné obelstívání států mezi sebou, to vše vedlo k situaci, kdy větší evropské státy začaly hledat své spojence, s pomocí kterých by v budoucnu lehce nabily nového teritoriálního území. Německo uzavřelo v roce 1879 s Rakousko-Uherskem obranný vojenský pakt, takzvaný Dvojspolek, k němuž se v roce 1882 připojila Itálie, čímž vznikl Trojspolek. Strach z vojensky stále silnějšího Německa přivedl Rusko a Francii v roce 1892 k podepsání politické a vojenské dohody. Velká Británie a Francie v roce 1904 uzavřely *Entente* (Srdečnou dohodu), jejímž cílem bylo vyřešení vzájemných konfliktů v Egyptě a v Maroku, a od roku 1906 prováděly pravidelné vzájemné konzultace, které se týkaly vojenských záležitostí. V roce 1907 podepsala Velká Británie dohodu s Ruskem. Ačkoliv hlavním cílem tohoto aktu bylo vyřešení dlouhodobých anglicko-ruských sporů ve vzdálených zemích, jako byly Persie a Afghánistán, Německo v něm spatřovalo další součást pokračujícího obkličování.³ Vznikl tak silný blok velmocí zvaný Dohoda, který se skládal z Velké Británie, Francie

¹ FUČÍK, J., PAVLÍK, M. *Sočská fronta 1915-1917*. Praha: Elka Press, 2008, s. 8

² GILBERT, M., *První světová válka. Úplná historie*. Praha, 2005, s. 30

³ GILBERT, M., *První světová válka. Úplná historie*. Praha, 2005, s. 31-34

a Ruska. Dohoda a Trojspolek, z kterého později Itálie vystoupila a nahradilo ji Turecko, se později utkaly na bojištích první světové války.

Tato situace vyvolala novou vlnu mezinárodních krizí, které charakterizují období od sedmdesátých let 19. století do prvního desetiletí 20. století. Připomenou jen: balkánská krize v letech 1876-1878, která nastala po povstání v tureckých vazalských státech v letech 1875-1876, také vojenský zásah Ruska na tomto území, dělení a rozšíření vlivu Francie v severní Africe, jihovýchodní Asii, anglické obsazení Egypta...

Také v letech 1905 až 1914 vypukly krize mezinárodních rozměrů: dvě velké krize v Maroku (1905-06, 1911), vojenské útoky mezi Ruskem a Japonskem (1904-05), dvě Balkánské války (1912,1913), v těch se ještě podařilo evropským politikům vyřešit mír v Evropě.⁴

Posledním impulsem ke spuštění válečné mašinérie byl atentát na rakouského arcivévodu Františka Ferdinanda d'Este, po němž se svět ocitl v situaci, která se z celosvětového vývoje dala očekávat. Vzhledem k hromadícím se vzájemným rozporům a politicko-vojenské provázanosti obou tehdejších velmocenských aliancí v Evropě – Trojspolku a Dohody – přerostl rakousko-uherský útok na Srbsko záhy v první světovou válku.⁵ Rakousko-Uhersko vyhlásilo Srbsku válku 28. července 1914.

Rusko, jakožto spojenec Srbska, vyhlásilo plnou mobilizaci 30. července 1914 a tímto rozhodnutím zpečetilo osud světa, všeobecná mobilizace se rovná vyhlášení války. A to na sebe skutečně nedalo dlouho čekat.⁶ Následujícího dne vyhlásily mobilizaci Německo i Francie, jež uvítala válečný konflikt s nadšením.⁷ Ten jistý den se nesl v duchu vyhlašování válek. Rusko vyhlásilo válku Rakousko-Uhersku na což čekalo Německo a Rusku jeho počínání oplátilo stejnou mincí. 3. srpna vyhlásilo Německo válku také Francii a ještě ten den překročilo hranice Belgie a Lucemburska za účelem napadení Francie. Velká Británie, spojenec a obránce neutrální Belgie předložila Německu ultimátum, ve kterém požadovala stáhnutí Německých jednotek z území Belgie, bojechtivé Německo však toto ultimátum ignorovalo. Tímto byla Velká Británie zatažena do války a vyhlásila 4. srpna Německu válku.⁸

Po vzájemných vyhlašováních války se již začátkem srpna octlo ve válečném stavu pět velkých říší: Rakousko-uherské mocnářství proti Srbsku, Německé císařství

⁴ SEDMAK, D. *Soška fronta 1915-1917*. Trst, Gorica, Videm, Nova Gorica, 1992, s. 3-4

⁵ HAVLÍKOVÁ, L., HLADKÝ, L., PELIKÁN, J., ŠESTÁK, M., TEJCHMAN, M. *Dějiny jihoslovanských zemí*. Praha: NLN, 1998, s. 291

⁶ ANDRIESEN, J. H. J. *I. světová válka v dokumentární fotografii*. Čestlice: Rebo, 2008, s. 68

⁷ Tamtéž. s. 73

⁸ GILBERT, M., *První světová válka. Úplná historie*. Praha, 2005, s. 69

proti Francii a Británii, Ruské impérium proti Německu a Rakousko-Uhersku. Většina zainteresovaných věřila v ukončení války do Vánoc nebo přinejhorším do Velikonoc 1915. Jak čas ukázal, tyto domněnky byly mylné a zůstalo pouze u přání. Válka se přenesla postupem času i do okupovaných kolonií, čímž dosáhla opravdu světových rozměrů.⁹

1.2. Sarajevský atentát

V rakousko-uherské politice čím dál tím více převládalo přání konečného zúčtování se Srbskem, zvláště ještě když přestárlého císaře Františka Josefa (v roce 1914 mu bylo 84 let) stále více zastupoval jeho synovec a následník trůnu František Ferdinand, který velel vojsku. Rakousko-Uherští politici viděli v dobytí Srbska cíl expanze na Balkán a konečné řešení dualismu v monarchii před slovanským problémem v rámci její hranice. Politická mocnost se rozhodla k řadě provokací Srbska vojenskými manévry na území Bosny a Hercegoviny v červnu 1914. Aby byly provokace ještě horší, doporučil dočasný velitel města Sarajeva a 15. rakousko-uherského armádního sboru generál Oskar Potiorek návštěvu Sarajeva následníkem trůnu Františka Ferdinanda. Tato návštěva sloužila za účelem konfliktu, protože byla stanovena na srbský státní svátek 28.června.¹⁰

Vztahy mezi oběma státy byly napnuté od doby, kdy došlo k anexi Bosny a Hercegoviny Rakousko-Uherskem v roce 1908. Už tehdy se schylovalo k válečnému konfliktu, ale díky evropským diplomatům se podařilo konfliktu zabránit. Tato anexe vyvolala v srbských obyvatelích zlou krev a došlo zde k založení mnohých nacionálních organizací, jejichž cílem bylo sdružení jižních Slovanů ve Velké Srbsko. Nejvýznamnější mezi těmito spolky byla organizace „Sjednocení nebo smrt“, říkalo se jí také „Černá ruka“. Moc této organizace byla den ode dne větší, že ani srbská vláda pod vedením Nikole Pašiče, kvůli strachu z války, který vyplynul z dvou Balkánských válek, nemohla proti organizaci zakročit. Velitelem Černé ruky byl plukovník Dragutin Dimitrejić – Apis. Černá ruka se spojila s bosenskou nacionální organizací Mladá Bosna, která vystupovala proti rozpínavosti Rakouska-Uherska na Balkáně. Tyto dvě skupiny společně zorganizovaly atentát na vévodu Františka Ferdinanda. Ten byl se svou ženou zastřelen atentátníkem Gavrilo Principem při jejich návštěvě Sarajeva 28. června 1914. Atentát snad nejvíce ulevil císaři Františku Josefovi I., který se nesmířil

⁹ SEDMAK, D. *Soška fronta 1915-1917*. Trst, Gorica, Videm, Nova Gorica, 1992, s. 3-4

¹⁰ Tamtéž, s. 6

s nerovným sňatkem synovce a jeho smrt údajně uvítal slovy: „*Vyšší moc obnovila řád, jež jsem sám, bohužel, nebyl s to udržet.*“¹¹

Rakousko-Uhersko obvinilo Srbsko z podpory atentátníků. Jak později prokázalo vyšetřování, atentát byl víceméně samostatným činem mladých radikálů z Mladé Bosny. Napětí mezi Srbskem a Vídní gradovalo v červenci 1914 (tzv. červencová krize). Poté co se habsburská monarchie ujistila, že se může spolehnout na politickou a v případě potřeby i vojenskou pomoc vilémovského Německa, zaslala 23. července 1914 Srbsku ostré desetibodové ultimátum.¹² Odpověď měla být předána do osmačtyřiceti hodin.¹³ O dva dny později, 25. července, Srbsko odpovědělo na předložené ultimátum; souhlasilo, jak požadovalo Rakousko, s potrestáním šířitelů protirakouské propagandy a s potlačením podvratné činnosti. Všichni, kdo byli v jakémkoli spojení s atentátem na arcivévodu Františka Ferdinanda, měli být vydáni do rukou spravedlnosti. Pokud šlo o trvání Rakouska na tom, že se musí podílet na soudním procesu na území samého Srbska, což byl nejdrastičtější bod ze všech deseti předložených, Srbsko požadovalo pouze to, aby byl předložen k projednání Mezinárodnímu soudnímu dvoru v Haagu.¹⁴ Winston Churchill napsal, že toto rakouské ultimátum je „svého druhu nestydatějším dokumentem, jaký kdy byl sepsán“.¹⁵

Po sarajevském atentátu se vojenské machinace rozjely na plné obrátky. Když Srbská strana nevyhověla rakouským požadavkům, bylo v Rakousku nařízeno k vojenské mobilizaci. Také Srbsko vyhlásilo plošnou mobilizaci čítající sedm armádních sborů. Rakousko vyhlásilo Srbsku válku 28. října 1914 a spustilo tím nevyhnutelnou válečnou lavinu.¹⁶

1.3. Itálie a Rakousko-Uhersko před vypuknutím bojů

Poslední válečný konflikt mezi Itálií a Rakouskem se datoval k červnu roku 1869, kdy sardinsko-francouzské vojsko porazilo u severoitalských měst Magenty a Solferina rakouské vojsko. Tímto konfliktem byly vztahy habsburského mocnářství a Itálie čím dál tím více složitější. V období před první světovou válkou se však oba soupeři stali, alespoň formálně, členy jednoho vojenského uskupení. K dosavadní tzv. Dvojdohodě,

¹¹ GILBERT, M. *První světová válka. Úplná historie*. Praha, 2005, s. 48

¹² HAVLÍKOVÁ, L., HLADKÝ, L., PELIKÁN, J., Šesták, M., TEJCHMAN, M. *Dějiny jihoslovanských zemí*. Praha: NLN, 1998, s. 291

¹³ GILBERT, M. *První světová válka. Úplná historie*. Praha, 2005, s. 54

¹⁴ Tamtéž, s. 55

¹⁵ Tamtéž, s. 55.

¹⁶ SEDMAK, D. *Soška fronta 1915-1917*. Trst, Gorica, Videm, Nova Gorica, 1992, s. 6

vojenské a politické alianci Německa a Rakouska-Uherska z roku 1879, přistoupilo Italské království v roce 1882. Vznikla tak Trojdhoda, v níž se za německého tlaku tradiční protivníci na čas sešli pod jedním praporem.¹⁷ Smlouva se každých pět let prodlužovala a roku 1912 byla prodloužena naposledy.¹⁸ Itálie sice byla v alianci Trojspolku, ale roku 1902 uzavřela tajnou vojenskou smlouvu Prinetti-Barrére s Francií, v níž se zavázala, že pokud Francie vstoupí do války s Německem, Itálie zůstane neutrální, a to i v případě, kdyby válku iniciovali Francouzi.¹⁹

Po zahájení bojů v Srbsku vstoupili do války v srpnu 1914 z Trojspolku pouze dva spojenci, Rakousko-Uhersko a Německo. Italská vláda vycítila, že její spojenci budou na Itálii vyvíjet tlak ohledně italského zapojení do války. Vojensky slabá Itálie však nebyla na válku připravena. Italský král Viktor Emanuel III. poslal 3. srpna německému císaři Vilému II. dopis,²⁰ v němž Itálie poukazuje na to, že nejde o obranu vlastního území, jak spojenecká smlouva stanovila a vyhláší neutralitu. Pravou pohnutkou k tomu však byl záměr italské diplomacie využít nastalé situace k zákulisním jednáním o získání části rakousko-uherského území, jež vedla s oběma válčícími stranami.²¹

Italské deníky začaly šířit kampaň vyjadřující vstup Itálie do války na straně Dohody. Kampaň byla mířena ve smyslu tlaku na Rakousko-Uhersko, aby přepustilo Itálii území, které od něj požadovala jako náhradu za její neutralitu. Italská diplomacie se rozhodla vyjednávat s oběma zneprátenými stranami.

Itálie se v prosinci 1914 domáhala vyjádření rakouského dvora, jaké kompenzace dostane Itálie na Balkáně za obsazení Srbska Rakouskem. Rakousko bylo ochotno odstoupit Itálii Trentino za zachování plné italské neutrality, ale až po válce. Italové se s Trentinem nespokojili.²² Itálie od Rakouska požadovala ještě Terst, Istrii, Gorici, Zadar a četná území Dalmácie.²³ Rakouská strana prohlásila, že dá raději přednost válce, než by Italům vydala Terst.

Na dvoustranných jednáních 27. března 1915 ve Vídni nabídl rakousko-uherský ministr zahraničí István Burián italskému velvyslanci jihotyrolské území, za což žádal úplnou italskou neutralitu a volnou ruku na Balkáně mimo Albánii. Italský ministr zahraničí Sidney Sonino tuto nabídku odmítl a požadoval po Rakousku Tridento

¹⁷ FUČÍK, J. *Soča (Isonzo) 1917*. Praha – Litomyšl: Paseka, 1999, s. 7

¹⁸ SEDMAK, D. *Soška fronta 1915-1917*. Trst, Gorica, Videm, Nova Gorica, 1992, s. 8

¹⁹ ANDRIESEN, J. H. J. *I. světová válka v dokumentární fotografii*. Čestlice: Rebo, 2008, s. 74

²⁰ SEDMAK, D. *Soška fronta 1915-1917*. Trst, Gorica, Videm, Nova Gorica, 1992, s. 9

²¹ FUČÍK, J., PAVLÍK, M. *Sočská fronta 1915-1917*. Praha: Elka Press, 2008, s. 9

²² VRIČAN, J. *Po zapadlých stopách českých vojáků. Z Julských Alp k Jadranu*. Olomouc: Ondřej Havlík, 2008, s. 26

²³ SEDMAK, D. *Soška fronta 1915-1917*. Trst, Gorica, Videm, Nova Gorica, 1992, s. 9

v hranicích z roku 1811. Dále slovinská území Goricka a Gradišky; město Terst a značné slovinské území k němu přiléhající, včetně chorvatské Istrie, skupiny ostrovů „korčulských“ a velkou část Dalmácie. Za to slibovala Itálie zachovat po celou válku neutralitu vůči centrálním mocnostem a nebude již žádat jiných kompenzací podle trojspolkové smlouvy.²⁴

Pro Rakousko-Uhersko nebyly tyto požadavky přijatelné, a tak 26. dubna 1915 podepsali italští vyjednávači s mocnostmi Dohody tajnou, takzvanou londýnskou smlouvu (londýnský pakt), čímž měla Itálie dostat za svůj vstup do války na úkor Rakouska Tridentsko (Jižní Tyroly), Goricu, Istrii s Terstem, a území Dalmácie až k řece Neretvě.²⁵ Itálie si ve smlouvě vymohla také získání ostrovů Sasena a Valona, a také část území v Malé Asii a Africe. Jednou z podmínek smlouvy bylo, že Itálie vyhlásí Rakousku válku do jednoho měsíce. Velká Británie pomohla Itálii půjčkou 50.000.000 liber na vojsko a vojenskou výbavu.²⁶

Italský ministerský rada 1. května 1915 přijal rozhodnutí o italském odstoupení z Trojdohody. O dva dny později, 3. května, Itálie oficiálně vypověděla trojspolkovou smlouvu a válka s Rakouskem byla na spadnutí.²⁷

Itálie byla na možný konflikt připravena. Už na podzim roku 1914 šéf generálního štábu italské armády generál Luigi Cadorna začal vymýšlet operativní plány. Musel rozhodnout se mezi třemi variantami: průlom do Tyrolska, průlom přes lublaňskou a grackou kotlinu na Vídeň nebo průlom přes řeku Soču. Útok na Tyrolsko byl vyloučen, protože vysokohorský terén dával předpoklad problematickým operacím. Dalekosáhlý útok přes Lublaň a Graz směrem na Vídeň byl také zavrhnut. Cadorna se tedy rozhodl pro útok přes řeku Soču.²⁸

Válečné vystoupení Itálie Rakousko-Uhersko nepřekvapilo, neboť hra italské vlády na dvě strany byla již dostatečně známa. Rakousko-uherský generální štáb sledoval počínání Itálie již od vyhlášení italské neutrality v srpnu 1914, kdy byly zahájeny vojenské přípravy pro případ, že by Itálie vstoupila do války. Rakousko sestavilo zvláštní skupinu, která měla za úkol sledovat události na šest set kilometrů

²⁴ VRIČAN, J. *Po zapadlých stopách českých vojáků. Z Julských Alp k Jadranu*. Olomouc: Ondřej Havlík, 2008, s. 26

²⁵ FUČÍK, J., PAVLÍK, M. *Sošská fronta 1915-1917*. Praha: Elka Press, 2008, s. 11

²⁶ SEDMAK, D. *Soška fronta 1915-1917*. Trst, Gorica, Videm, Nova Gorica, 1992, s. 10

²⁷ Tamtéž. s. 10

²⁸ VRIČAN, J. *Po zapadlých stopách českých vojáků. Z Julských Alp k Jadranu*. Olomouc: Ondřej Havlík, 2008, s. 27

dlouhé hranici mezi oběma státy,²⁹ zároveň probíhal nábor do armády. Korutansko postavilo čtyři pluky dobrovolníků, celkem deset tisíc mužů, Salcburk šest praporů, Horní Rakousko čtyři prapory a Terst jeden prapor mladých myslivců. Celkový stav byl asi 26 tisíc dobrovolníků.³⁰

27. dubna začaly opevňovací práce na horním toku Soče a 11. května monarchie zahájila s úplným armováním všech pevností u italské hranice. Současně odešla poslední vlna slovinských běženců, kteří opustili své domovy a odešli do monarchie jako váleční uprchlíci.³¹

Rozhodnutí o vstupu Itálie do války, vyvolalo vlnu nesouhlasu nejen v ulicích italských měst, ale také v italském parlamentu. Ve vládě se vytvořila skupina poslanců, kteří zaujali postoj proti intervenci italského vojska. Král Viktor Emanuel III. vládní ústupek odmítl a vláda vydala Zelenou knihu, která obsahovala dohody italské vlády s Rakousko-Uherskem. Dne 20. května ministr vlády Salandra požaduje od italské poslanecké sněmovny plnou moc ve vedení války a tu také obdržel. Stalo se tak o den později, 21. května 1915. Tímto krokem italská vláda dostala povolení parlamentu a senátu, že 22. května vyhlásí plošnou mobilizaci a pošle první vojenské čety k rakousko-uherským hranicím. Dne 23. května 1915 italský velvyslanec ve Vídni doručil rakousko-uherskému ministru vnitra Burianovi nótu, ve které italský král Viktor Emanuel III. dnem 24. května vyhláší Rakousko-Uhersku válku. V noci 23. května zahájily italská děla ostřelování rakouského území.³²

²⁹ SEDMAK, D. *Soška fronta 1915-1917*. Trst, Gorica, Videm, Nova Gorica, 1992, s. 12

³⁰ VRIČAN, J. *Po zapadlých stopách českých vojáků. Z Julských Alp k Jadranu*. Olomouc: Ondřej Havlík, 2008, s. 27

³¹ Tamtéž. s. 27

³² SEDMAK, D. *Soška fronta 1915-1917*. Trst, Gorica, Videm, Nova Gorica, 1992, s. 12

2. Rakousko-Uhersko v ohrožení

2.1. Vznik rakousko – uherské obranné linie na řece Soče

Na slovinské straně vedla obranná linie přes vrcholky Rombonu, Ravelniku, Javorščeka, Lipniku, Vršice, Krnu a Mrzkého Vrchu, poté se u vesnice Dolje spouštěla k řece Soče, která se svým levým břehem představovala hlavní část bojiště. Tolminské a Gorické předmostí bylo důležité tím, že tudy rakouská obranná linie přecházela na pravý břeh Soče. Tolminské mostišťe bylo bráněno liniemi: Soča u Dolje - Sv. Daniel - Mengore - kóta 588 - Selo, kde linie opět překročila řeku. Tato linie byla velmi důležitá pro obranu důležité železniční stanice v Mostě na Soči. Gorické předmostí bylo bráněno na linii Sabotin - Oslavje - Podgora – Kalvarije. Gorické předmostí bylo důležité zejména pro obranu města Gorice a Vipavské doliny.³³

Řeka Soča (slovinsky) či Isonzo (německy, italsky) se stala v historii první světové války synonymem masových bitev spojených s nebyvalým nasazením sil a prostředků, ale i s obrovskými materiálními a lidskými ztrátami. V literatuře je Soča označována „krvavou řekou“.

Řeka pramení v Julských Alpách u Koči (Koča při izviru Soči) na severních svazích Zadní Trenty, asi 4 kilometry jihozápadně od sedla Vršič (1200 m). Přímo k pramenu není jednoduché se dostat a je to velmi fyzicky náročné. Pramen patří k nejpověstnějším místům hor: poblíž se nachází památník Julia Kugyho (Kugyev spomenik), průkopníka v objevování Julských Alp.³⁴

Od pramene k Tolminu činí její spád asi jeden kilometr, odtud protéká nížinou až k Jaderskému moři. Její celková délka je 125 kilometrů, hlavní přítoky: zleva Idria a Vipava, zprava Koritnica, Torre a Natisone. Poslední úsek na dolním toku Soče nazývají Italové též Sdobba.³⁵ V tomto prostoru, severně od Gorizie (Görz, Gorica) mívají ve vrchovině řadu kopců o výšce kolem 600 metrů, které byly v první světové válce místy urputných bojů (Kuk, Monte Santo, Sabotino, Monte S. Gabriele). Dále řeka obtéká Goricu a vápencový masiv Krasu s řadou vrcholů, které se rovněž zapsaly do krvavých bitev první světové války (Monte s. Michele, planina Doberda, Monte de Sei Busi, Hermana). Řeka se poté od Krasu odklání k západu a obloukem spěje k Panzanskému zálivu do Jaderského moře.

³³ SEDMAK, D. *Soška fronta 1915-1917*. Trst, Gorica, Videm, Nova Gorica, 1992, s. 15

³⁴ FUČÍK, J., PAVLÍK, M. *Sočská fronta 1915-1917*. Praha: Elka Press, 2008, s. 13

³⁵ Tamtéž. s. 14

Pásmu Krasu udává ráz jeho vápencový charakter, kopce (za první světové války téměř holé s výjimkou popínavé vegetace) jsou bezvodé, kamenité, se silnými stopami půdní eroze, střídají se tzv. doliny a pole. Jejich prostředí je převážně drsné, v létě s vysokými denními teplotami, v zimě s chladným, deštivým a větrným počasím (bóra). Pro vojáky, kteří zde vedli boj, byly právě povětrnostní výkyvy, trvalý nedostatek vody, tvrdé podloží znemožňující ženijní práce a létající ostré kusy vápence za dělostřelby stálým postrachem.³⁶

Řeka opouští Slovinsko u Salkanu, kde vtéká na italské území.

2.2. Vstup italských vojsk na rakousko-uherské území

Italové se na vpád do rakousko-uherského území pečlivě připravovali a den před vyhlášením války, tedy 22. května, vyhlásili plošnou mobilizaci. V úvahu k průlomu pro vpád připadaly také jiné varianty: průlom Tyrolska, průlom přes lublaňskou a grackou kotlinu na Vídeň a průlom právě přes Soču.³⁷ Již 24. května ráno zahájilo italské vojsko na rakouské jihozápadní hranici dělostřelecké přepady.³⁸ Italské jednotky II. a III. polní armády obsadily města Kobarid, Svino, Sužid Žago, Srpenico, Trnovo u Soči, Magote, Drežnico, Livek, Idrsko, Ladra, Smast a další vesnice podél toku řeky.³⁹ Italové považovali obsazení tohoto území za svůj úspěch, což ihned hlásili svým dohodovým spojencům. Tehdy však netušili, že město Kobarid bude synonymem jejich celosvětové hanby.⁴⁰ Protože cílovým bodem italské ofenzivy se stala města Gorice a následně Terst, vojsko pokračovalo směrem na jih. Následující den, 25. května, nastoupila italská pěchota do prvních útoků na spěšně zaujímanou rakousko-uherskou obranu, s hlavním úderem na její předmostí u Gorice. Současně začal na sever a severozápad odtud boj o celé pásmo hraničních horských vrcholů, kde postupně vznikala vysokohorská alpská fronta, která nemá v dosavadních dějinách horských válek obdoby.⁴¹ První italský úspěch znamenalo dobytí Krnu 16. června, čímž začíná na obou znepřátelených stranách doplňování vojska a čekání na první sočskou bitvu.⁴²

³⁶ FUČÍK, J. *Osmadvacátníci. Spor o českého vojáka I. světové války*. Praha: Mladá Fronta, 2006, s. 239

³⁷ VRIČAN, J. *Po zapadlých stopách českých vojáků. Z Julských Alp k Jadranu*. Olomouc: Ondřej Havlík, 2008, s. 27

³⁸ FUČÍK, J., PAVLÍK, M. *Sočská fronta 1915-1917*. Praha: Elka Press, 2008, s. 11.

³⁹ KLAVORA, V. *Koraki skozi meglo*. Ljubljana: Mohorjeva, Celovec, 2004, s. 67

⁴⁰ VRIČAN, J. *Po zapadlých stopách českých vojáků. Z Julských Alp k Jadranu*. Olomouc: Ondřej Havlík, 2008, s. 30

⁴¹ FUČÍK, J., PAVLÍK, M. *Sočská fronta 1915-1917*. Praha: Elka Press, 2008, s. 11

⁴² SVOLJŠAK, P. *Soška Fronta*. Ljubljana: Cankarjeva založba, 2002, s. 21

Vytváření souvislé rakousko-uherské obrany na Soči probíhalo za mimořádně složité situace, v níž obránce od počátku čelil mnohonásobné početní přesile italského útočníka. Díky houževnatému odporu rakousko-uherské armády se zde však Italům nepodařilo až do podzimu 1917 prolomit její obranu.⁴³

Italové svůj vpád do Rakouska–Uherska a následné obsazení tohoto území nazvali „*První ofenzivní skok*“.⁴⁴

Ohledně obsazení vydal generál Cadorna svým vojákům varování a nařízení, jak se zachovat v případě nevole a porušení kázně slovinského obyvatelstva. Italská okupační moc se projevila již v prvních dnech jako krutý vykonavatel generálových instrukcí. Obyvatele území podezírali z vyzvědačství a následně zavírali i kněze, podstatnou část z nich vyhnali do Itálie, kde je obvinili ze špionáže. Své surové počínání potvrzovali bezdůvodným střílením do bezbranných obyvatel vesnic a zamýšlivým ničením jejich majetku. Hrůzu mezi obyvateli vyvolávali tzv. „desátkáním“ (zastřelením každého desátého civilisty).⁴⁵ Hrůzy „desátkání“ poznali obyvatelé těchto vesnic 4.června 1915, kdy se italské velení rozhodlo pro pomstu kvůli neúspěchu jejich jednotek u planiny Pretovč. Toho dne dostali italští vojáci rozkaz zajmout dospělé muže z vesnic Krn, Vrsno, Libušnje, Smast a Kamno. V těchto vesnicích zajali 60 mužů a následně je odvěkli do vesnice Idrsko. Protože vojenský soud nebyl, byli až na místě obviněni z pomoci při útoku proti italským vojákům. Zprvu byl vybrán každý druhý muž a postaven čelem ke skále. Později na příkaz jednoho italského velitele byl vybrán každý desátý muž. Na povel bylo 6 mužů zastřeleno. Paradoxem zůstává, že ve vesnicích odkud byli muži odvedeni, neuměl ani jeden obyvatel italsky. Překladatel na místě vykonání činu nebyl, čili zajatí muži ani nevěděli, z čeho byli vlastně obviněni.⁴⁶

⁴³ FUČÍK, J. *Soča (Isonzo) 1917*. Praha – Litomyšl: Paseka, 1999, s. 13

⁴⁴ VRIČAN, J. *Po zapadlých stopách českých vojáků. Z Julských Alp k Jadraniu*. Olomouc: Ondřej Havlík, 2008, s. 71

⁴⁵ KLAVORÁ, V. *Koraki skozi meglo*. Ljubljana: Mohorjeva, Celovec, 2004, s. 77-78.

⁴⁶ Tamtéž, s. 85-87

3. Průběh bojů – Italské ofenzívy

1. sočská bitva (23. 6.-7. 7. 1915)

První italský útok byl zahájen generálem Cadornou až měsíc po vyhlášení války, 23. června 1915. Italové potřebovali celý měsíc, než zahájili první ofenzívu na rakousko–uherské vnitrozemí. Za tu dobu shromažďovali čety, zbraně a potřebné zásoby munice. Strategickým cílem pro Italy bylo tolminské a gorické předmostí. Gorické bojiště bylo Italům již nějaký čas trnem v patě, byli si totiž vědomi, že při prorazení této linie jim bude otevřena Vipavská dolina, čímž by rozdělili důležité rakouské obranné linie. Proto se Italové rozhodli téměř současně k dvěma útokům, a to na Gorici a Doberdob, nacházející se na západní části krasové planiny. Plán byl jednoduchý, II. armáda napadne dva hlavní opěrné body, Svatou Horu a Kuk na severu a Monte San Michele na jihu. Útok ve směru na Tolmin byl veden III. armádou.⁴⁷

Ofenzíva byla zahájena mohutnou čtyřadvacetihodinovou dělostřeleckou přípravou, po níž nastoupila ke zteči pěchota. Ta ovšem dosáhla nulového výsledku, jelikož se nepodařilo rozbít opevnění obránců.⁴⁸ Doberdobská nížina byla ostřelována bez většího úspěchu sedm dní, což Italy přesvědčilo, že postup nepůjde podle jejich plánu „bleskové války“. Rakousko–uherští vojáci odrážením jednoho útoku za druhým posilovali svou sebedůvěru vůči přesile.⁴⁹ Po neúspěchu v Doberdobské nížině se italská síla soustředila na gorické předmostí. U Gorice se italské jednotky intenzivně snažily dobýt vrch Sabotin, strategicky významné místo pro obranu města a gorického předmostí, ten ale rakousko-uherští vojáci ubránili stejně jako tolminské předmostí. Italský územní zisk z tohoto bojového vypětí byl nepatrný, rakousko-uherskou armádu se jim nezdařilo prorazit. Malé italské síly se uchytily jen s velkými obtížemi na západních okrajích Krasu mezi Sagradem a úpatím výšin u Redipuglie, Vermeigliana a Selze.⁵⁰ Tímto byla první sočská bitva 7. července považována za skončenou.

Po tomto neúspěchu odcestoval Cadorna na poradu vojenských velitelů států Dohody do Chantilly ve Francii. Tam na něj byl vyvíjen silný tlak, aby co nejdříve zahájil druhou sočskou ofenzívu, která měla být soustředěna na Doberdobský Kras,

⁴⁷ HMELAK, I. *Soška fronta*. Koper: Lipa, 1968, s. 60-62

⁴⁸ FUČÍK, J., PAVLÍK, M. *Sočská fronta 1915-1917*. Praha: Elka Press, 2008, s. 35

⁴⁹ VRIČAN, J. *Po zapadlých stopách českých vojáků. Z Julských Alp k Jadranu*. Olomouc: Ondřej Havlík, 2008, s. 75

⁵⁰ FUČÍK, J., PAVLÍK, M. *Sočská fronta 1915-1917*. Praha: Elka Press, 2008, s. 36

gorické předmostí a Barovnici. Jedním z důvodů neúspěchu italského vojska mohla být skutečnost, že Italové neměli oproti protivníkovi sebemenší zkušenosti s vedením boje.

Další bitva následovala jen deset dní po ukončení první sočské bitvy. Deset dnů relativního klidu a míru přišlo vojákům, vysíleným z bojů nepochybně vhod. Tento čas využili k natahování ostnatých drátů, k obnově zákopů, opevnění a budování dalších opevnění pro případ ústupu. Vojáci pohřbívali své padlé kolegy, jejichž těla v letních měsících nepříjemně zamořovala okolí svým pachem. Raněné odváželi do okolních nemocnic a nahrazovali je nově přichozími silami. Myslelo se také na potřebné zázemí; obvaziště, skladiště jídla, skladiště pro zbraně a střelivo, nouzová obydlí pro případ nebezpečí, sanitární zařízení a vůbec vše, co vojenská jednotka potřebuje.

V první bitvě se vyznamenal III/8. brněnský a XI/28 pražský pluk při dobývání kóty 197 na Doberdobské planině. Vrchol Sleme úspěšně bránil 35. pluk z Plzně.

2. sočská bitva (18. 7. – 10. 8. 1915)

Po neúspěchu první bitvy zavelel generál Cadorna 18. července již k druhé ofenzívě. Cílem bylo opět dobytí strategických bodů Doberdobské plošiny a města Gorice. Doberdobský kras viděli Italové jako první ze tří kroků na svém dobyvačném tažení k Terstu (druhý Hermana, třetí Terst).⁵¹ Italské dělostřelectvo tentokrát zahájilo palbu po celém pásmu Krasu.⁵² Dobýt Doberdob se jim však zpočátku nedařilo, selhalo také dobývání gorického předmostí. Prvního úspěchu dosáhli Italové až 20. července při dobytí vrcholu Monte San Michele, bráněný maďarskými vojáky. Mimo dobytí tohoto vrcholu dosáhli také vysokého počtu zajatců, kdy zajali 800 bránících se vojáků.⁵³ Situace se po tomto útoku vyvíjela pro Boroeviče velmi kriticky. Nezbyvalo jiných možností, než přejít k rychlému protiútoky a vrchol Monte San Michele dobýt zpět, jinak hrozilo trvalé usazení italských vojsk na dobrém výchozím postavení. Následující den ve dvě hodiny byla zahájena mohutná palba rakousko-uherských děl. Po paralyzující dělostřelbě dokonala dílo italské zkázy pěchota.⁵⁴ K útoku bylo určeno dvanáct praporů z posledních záloh. Národnostní složení praporů bylo pestré, stáli vedle sebe Němci, Poláci, Rusíni, Maďaři, Bosenští Srbové, ale také Češi z jihovýchodní Moravy, z Prahy, ze Severní Moravy a Slezané s Čechy z Těšínska od Orlové a

⁵¹ VRIČAN, J. *Po zapadlých stopách českých vojáků. Z Julských Alp k Jadranu*. Olomouc: Ondřej Havlík, 2008, s. 77

⁵² FUČÍK, J., PAVLÍK, M. *Sočská fronta 1915-1917*. Praha: Elka Press, 2008, s. 36

⁵³ VRIČAN, J. *Po zapadlých stopách českých vojáků. Z Julských Alp k Jadranu*. Olomouc: Ondřej Havlík, 2008, s. 79

⁵⁴ FUČÍK, J. *Osmadvacátníci. Spor o českého vojáka I. světové války*. Praha: Mladá fronta, 2006, s. 198

Frydku.⁵⁵ S touto porážkou a ztrátou Monte San Michele se ovšem italské velení nedokázalo smířit a nařídilo novou zteč vrcholu. To se jim podařilo 26. července, kdy Monte San Michele bránili maďarští vojáci, jež ztratili vrchol podruhé během pár dní.⁵⁶ Ihned po znovunabytí vrcholu Monte San Michele se italští vojáci snažili budovat s co možná největší rychlostí obranná postavení z balvanů a hloubit do skály mělké prohlubně, které by je chránily proti případnému protiútoky, podobnému z 21. července. Jejich snaha byla ovšem marná, protože následující hodinu jej rakousko-uherské jednotky dobyli zpět. Ono dobýt vrchol je jedno a udržet vrchol je druhé.⁵⁷

Na severním křídle fronty kolem Krnu za opakovaných útoků ustoupily rakousko-uherské jednotky k vrcholu Pragu (2068 m)⁵⁸ a přenechaly Italům nadvládu nad vrcholem Batognica.⁵⁹ Nepatrné území za velkých ztrát získali Italové na planině Krasu. Bitva byla za neutuchající střelby děl ukončena 10. srpna.⁶⁰

3. sočská bitva (18. 10. – 4. 11. 1915)

Další italská ofenziva u Soče byla zahájena po dvou měsících 18. října 1915 v deset hodin dopoledne. Jejím cílem bylo dobytí Gorice, kterému mělo předcházet vytlačení obránců při Plavech přes Kuk do Grgarské kotliny a z Doberdobské plošiny na Komenski Kras.⁶¹

Cadorna byl generál staré školy, stratég s pevnými nervy. To si alespoň mysleli v rakouských štábech a očekávali stejné fáze útoku jako v předchozích bitvách: dělostřelecké bombardování, útok pěchoty, opětovné bombardování s následným útokem pěchoty, průzkum pozic obránce letadly, balony a konečný útok pěšího vojska.⁶²

Rakouské velení se ani v případě této bitvy nepletlo a jejich domněnky byly správné. Po počátečním sedmdesátihodinovém ostřelování, vedeném od Krnu až k Panamskému zálivu, byl naplánován útok pěchoty, který se poté uskutečnil jen z části. Na frontě bylo totiž častým jevem přebíhání vojáků k nepříteli, což sehrálo významnou roli i v počátku třetí bitvy. Po vyzrazení plánu ofenzivy italskými vojáky, že italský

⁵⁵ VRIČAN, J. *Po zapadlých stopách českých vojáků. Z Julských Alp k Jadranu*. Olomouc: Ondřej Havlík, 2008, s. 80

⁵⁶ HMELAK, I. *Soška fronta*. Koper: Lipa, 1968, s. 84

⁵⁷ Tamtéž, s. 84-85

⁵⁸ FUČÍK, J., PAVLÍK, M. *Sočská fronta 1915-1917*. Praha: Elka Press, 2008, s. 37

⁵⁹ VRIČAN, J. *Po zapadlých stopách českých vojáků. Z Julských Alp k Jadranu*. Olomouc: Ondřej Havlík, 2008, s. 88

⁶⁰ FUČÍK, J., PAVLÍK, M. *Sočská fronta 1915-1917*. Praha: Elka Press, 2008, s. 37

⁶¹ VRIČAN, J. *Po zapadlých stopách českých vojáků. Z Julských Alp k Jadranu*. Olomouc: Ondřej Havlík, 2008, s. 109

⁶² HMELAK, I. *Soška fronta*. Koper: Lipa, 1968, s. 110

útočník udeří 21. října v 10:00, rozpoutalo rakousko-uherské dělostřelectvo mohutné ostřelování italských seřadišť k útoku o hodinu dříve. V nastoupených útvarech tak bylo během půl hodiny zraněno tisíce vojáků a mnoho jich bylo zabito. Ale ani tyto ztráty nezabránily italským velitelům hnát své muže na jatka.⁶³ V rozvíjející bitvě zaútočily zprvu italské divize opakovaně na řadě míst – u Krnu, Tolminu a Plavy, na Mrzlem vrhu, u Kanalu, na gorickém předmostí, u Gorice a Monfalcone. Tento souvislý nápor však zůstal, s výjimkou drobných územních zisků, i po opakovaných pokusech nadále neúspěšný.

Nejtěžší chvíle zažívali obránci na planině Krasu, kam byla soustředěna hlavní síla italského útoku. Zde útočily čtyři italské brigády ve dvoukilometrovém pásmu na rakousko-uherskou obranu mezi Monte San Michele a San Martinem del Carso.⁶⁴ Italové svůj plán o získání Doberdobské plošiny opět nesplnili. Území se podařilo uhájít také díky českým vojákům z Olomouce, Kroměříže a Těšínska.⁶⁵ Po tomto zmaru začali Italové své síly soustřeďovat na město Goricu. Nejsnazší cesta ke Gorici vedla přes vrchol Sabotin (609 m). Na tento vrchol zahájila 1. listopadu 1915 italská děla drtivou palebnou přípravu s následným útokem pěchoty. Po boji na život a na smrt noží, bodáky a okovanými kyji vyhráli obránci. Za trvání třetí bitvy se útočníkům podařilo jen na několika místech vniknout do rakousko-uherské obrany, avšak její průlom se nezdařil. Bitva byla skončena 3. listopadu a dosud byla nejkrvavější, ztráty na stranách protivníků byly mimořádné.

4. sočská bitva (10. 11. – 14. 12. 1915)

Po čtyřech měsících dobývání rakousko-uherského území projevila italská veřejnost, italský parlament, ale také spojenci Dohody značné znepokojení s vývojem válečných událostí. Italové proto nutně potřebovali dosáhnout znatelného úspěchu. Při návštěvě francouzského maršála Joffreho se dostalo Cadornovi rady, jak vyzrát na obránce a dobýt město Goricu: bombardovat a zničit mosty přes Soču u Gorice a současně bombardovat a ničit město, zvláště velké stavby, které by mohli využívat Rakušané. Všechno podezřelé je nutno srovnat se zemí, i nemocnice a kostely. - A obyvatelé? Žije jich tam stále na patnáct tisíc. - Pro ně žádné slitování! V panickém

⁶³ VRIČAN, J. *Po zapadlých stopách českých vojáků. Z Julských Alp k Jadranu*. Olomouc: Ondřej Havlík, 2008, s. 109

⁶⁴ FUČÍK, J., PAVLÍK, M. *Sočská fronta 1915-1917*. Praha: Elka Press, 2008, s. 38

⁶⁵ VRIČAN, J. *Po zapadlých stopách českých vojáků. Z Julských Alp k Jadranu*. Olomouc: Ondřej Havlík, 2008, s. 110

strachu a touze zachránit si život by mohli hledat záchranu ve sklepech a špatných úkrytech. Musí prchat! Neorganizovaným masovým útekem z města způsobí zmatek a potíže, a to z větší části znemožní rakouské vojenské operace, zvláště budou-li uprchlíci bez jídla a bez základních životních potřeb.

Ale Francouzům se to radilo, těm na Gorici pranic nezáleželo, Italové ji však chtěli vysvobodit z rakouského držení a získat pro svou zemi.⁶⁶

Po vyčerpávající třetí bitvě došlo na obou stranách k obměně pluků a počty vojsk byly opět doplněny na válečný stav. Převaha v počtu vojáků a zbrojního vybavení byly samozřejmě na straně útočícího.⁶⁷

Italové zahájili čtvrtou sočskou bitvu na gorickém předmostí 10. listopadu ve 12:00 po předchozí tříhodinové dělostřelecké přípravě útokem na Sabotin (609 m).⁶⁸ Tři hodiny odstřelovalo italské dělostřelectvo rakouské postavení a vystřelilo snad tolik munice, kolik v předchozích bitvách dohromady. Bitvy u Oslavje, Podgore, Sabotina, na Monte San Michele nepřinesly úspěch ani jedné straně. Přinesly pouze potoky prolité krve a hromadu znetvořených těl.⁶⁹ Italové nepostoupili ani o krok a později prohlásili toto území za nedobytné. Průběh čtvrté bitvy donutil Cadornu k uplatnění Joffreho rady, za každou cenu dobýt Goricu.⁷⁰

Povel k pustošení Gorice vydal Cadorna večer 17. listopadu. Přestože bylo město po bojích téměř zničeno italskými dělostřelci, podařilo se jej obráncům ubránit.⁷¹ Na obranu města rakousko-uherská armáda těžce doplatila, neboť se po několikadenní italské dělostřelbě proměnila v hromadu sutin. Cena za tento další pokus o dosažení operačního průlomu byla více než vysoká.⁷² Italové tímto útokem ještě ovšem neřekli v této bitvě poslední slovo a pokusili se protivníka překvapit 26. listopadu na jihozápadní straně Mrzkého vrhu a na úpatí Vodelu. Obránci zde utrpěli obrovské ztráty a část z nich byla zajata Italy. K průlomu fronty ke smůle Italů nedošlo díky počasí. Lijáky se studeným větrem narušily morálku Italů natolik, že neměli více chuti bojovat.⁷³

⁶⁶ VRIČAN, J. *Po zapadlých stopách českých vojáků*. Z Julských Alp k Jadranu. Olomouc: Ondřej Havlík, 2008, s. 126

⁶⁷ FUČÍK, J., PAVLÍK, M. *Sočská fronta 1915-1917*. Praha: Elka Press, 2008, s. 39

⁶⁸ VRIČAN, J. *Po zapadlých stopách českých vojáků*. Z Julských Alp k Jadranu. Olomouc: Ondřej Havlík, 2008, s. 126

⁶⁹ HMELAK, I. *Soška fronta*. Koper: Lipa, 1968, s. 116

⁷⁰ Tamtéž, s. 118

⁷¹ VRIČAN, J. *Po zapadlých stopách českých vojáků*. Z Julských Alp k Jadranu. Olomouc: Ondřej Havlík, 2008, s. 132

⁷² FUČÍK, J., PAVLÍK, M. *Sočská fronta 1915-1917*. Praha: Elka Press, 2008, s. 40

⁷³ VRIČAN, J. *Po zapadlých stopách českých vojáků*. Z Julských Alp k Jadranu. Olomouc: Ondřej Havlík, 2008, s. 136

Italové se stále nezřekli myšlenky získání tolminského předmostí, kde bránili důležitý kopec Mengore plzeňští vojáci III/35. Kopec zůstal uchráněn, plzeňští vojáci zde ovšem utrpěli ztráty takového rozsahu, že jim byl zřízen samostatný hřbitov. Tak i tato poslední bitva roku 1915 skončila pro italské velení neúspěšně.

5. sočská bitva (13. – 16. 3. 1916)

Po skončení čtvrté bitvy nastaly měsíce relativního klidu, za zmínku stojí snad jen rakouský protiútok uskutečněný 12. února 1916 na úbočí Rombonu a následné dobytí Čuklji. Největší protivník a nepřítel v tomto období bylo zimní počasí s velkým množstvím spadených lavin.⁷⁴

Itálie plánovala rozhodující bitvu na červen, ale tlak ze strany spojenců Dohody sílil, aby Itálie zahájila bitvu co nejdříve. To však způsobovalo Italům problémy, nebyli ještě vůbec připraveni k útoku většího rozsahu – prakticky bez dostatečných zásob munice. Cadorna nedostal příliš na vybranou a nařídil zahájení páté sočské bitvy.⁷⁵

Bitva byla zahájena 11. března 1916 a byla vedena spíše útoky lokálními. Hlavním cílem italské armády byly opět v předchozím roce nedobyté cíle – Gorica a Tolmin. Nepřípravenost italského útoku se projevovala hned po začátku bitvy. Italové se zmohli jen na jednotlivé útoky, kdy se snažili dobýt postavení na Krasu, především znovu u San Martina a Polazza. Obránci se zde na útočníky obořili houževnatou protiztečí a opět se jim podařilo nepřítele zastavit. Italské jednotky pak postupně ustaly s pokusy o postup a vrátily se do výchozích postavení. Navzdory mimořádnému tlaku se podařilo rakousko-uherským jednotkám udržet i gorické předmostí, i když zde byla situace značně napjatá, neboť tato předsunutá výspa města se italskému velení stávala stále bolestivějším trnem v patě.⁷⁶ Jediným menším úspěchem Italů lze nazvat krátké obsazení rakouských postavení u Ločniku. Cílem ofenzivy u Ločniku bylo především přehrazení rakouského vojska od cest, které již sloužily jako zásobování. To se ovšem po ztrátě postavení u Ločniku Italům nezdařilo. V následujících měsících probíhaly ojedinelé boje mezi Plavami, Goricí a také na krasu v okolí Šmartina.⁷⁷

⁷⁴ Tamtéž, s. 126

⁷⁵ Tamtéž, s. 126

⁷⁶ FUČÍK, J., PAVLÍK, M. *Sočská fronta 1915-1917*. Praha: Elka Press, 2008, s. 40

⁷⁷ SVOLJŠAK, P. *Soška Fronta*. Ljubljana: Cankarjeva založba, 2002, s. 23

6.sočská bitva (4. – 16. 8. 1916)

Základní myšlenkou Cadornova taktického plánu pro šestou ofenzivu se stala vize o obsazení Gorize (Goriza, Görz) a Monte San Michele⁷⁸ v očekávání, že díky tomu se mu pak podaří zaujmout výborné výchozí pozice pro příští úder proti Terstu. Věřil, že tak zlomí sebevědomí vojáků monarchie a následně se zhroutí i Gorice. Cadorna, nemilosrdně kritizovaný ze všech stran za všechny dosavadní neúspěchy, potřeboval konečně přesvědčivé vítězství. Příležitost mu ještě zvýšilo samotné rakousko-uherské velení, když stáhlo jednotky ze sočské fronty do Rumunska.

Hlavními pilíři rakousko-uherské obrany byly Sabotin, Oslavje, pahorky Kavalerie a odolný bod na rovině u vesnice Ločnik. Nejvýznamnější obrannou úlohu hrál Sabotin. Kdyby padl, bylo by jen otázkou času, kdy se obrana ostatních důležitých bodů zhroutí.⁷⁹

Bitva měla začít demonstrativním útokem na jižním úseku u pobřeží severního Jadranu, což mělo Boroeviče ujistit, že i tentokrát bude hlavním italským cílem Terst. Teprve pak měly útočné síly udeřit na gorické předmostí.

Italské dělostřelectvo podle vypracovaného plánu 4. srpna v 10:00 zahájilo šestou ofenzivu silným ostřelováním jižní části Doberdobské plošiny. Rakousko-uherská obránci své pozice nejenže uhájili, ale zajali i nemalý počet italských zajatců.

5. srpna ráno při výslechu italských zajatců na velitelství v Iamianu se velitelé poprvé dozvěděli, že se chystá něco velkého, avšak ne u pobřeží, ale u Gorice. Nasvědčoval tomu také pohyb italských vojáků a umístění nových baterií podél gorického předmostí. Ze způsobu ostřelování poznali rakousko-uherská dělostřelečtí důstojníci, že se jedná o zastřelování nových děl na dosud neznámé cíle.⁸⁰

Následujícího dne byl zahájen útok mohutným dělostřeleckým přepadem celého rakousko-uherského obranného postavení od Tolminu až k jadranskému pobřeží. V tomto peklu nebylo již na gorickém předmostí možno obstát a obránci, kteří přežili, je vyklidili a stáhli se do bezpečí. 9. srpna obsadili Goricu Italové a u jejich trosek se pokusili o další postup k východu. Byli však zastaveni na druhém pásmu rakousko-uherské obrany.⁸¹

⁷⁸ FUČÍK, J., PAVLÍK, M. *Sočská fronta 1915-1917*. Praha: Elka Press, 2008, s. 41

⁷⁹ VRIČAN, J. *Po zapadlých stopách českých vojáků. Z Julských Alp k Jadranu*. Olomouc: Ondřej Havlík, 2008, s. 175-178

⁸⁰ VRIČAN, J. *Po zapadlých stopách českých vojáků. Z Julských Alp k Jadranu*. Olomouc: Ondřej Havlík, 2008, s. 181

⁸¹ FUČÍK, J., PAVLÍK, M. *Sočská fronta 1915-1917*. Praha: Elka Press, 2008, s. 42

Prudké boje se rozhořely také na planině Krasu. Po krutých střetnutích obsadili Italové vrchol Monte San Michele a pod Doberdem. Velitelství Borojevičovy rakouské páté armády nařídilo vzhledem k vysokým ztrátám a vyčerpání všech záloh Doberdo vyklidit a ustoupit na další obranná postavení.⁸² Dne 17. srpna 1916 italské útoky utichly, tlak Italů pro vyčerpanost opadal⁸³ a to v pravý čas, neboť krize v rakousko-uherské armádě byla na spadnutí.

Cadorna získal sice zbořeniště Gorice, ale vyčerpal svá vojska dříve, než mohla proniknout na strategický směr do Terstu. Za to se mu podařilo při jeho tvrdošijnosti zapsat šestou sočskou bitvu do vojensko-historických analů jako jednu z nejkrvavějších bitev vůbec.

7. sočská bitva (14. 9. – 17. 9. 1916)

Cadorna naplánoval dynamický, ale zároveň pružný útok po severní polovině Komenského Krasu, který obsahoval myšlenku průniku do hloubky a z ní do zázemí nepřítel. Po Gorici chtěl získat Terst, a tak na 12 km dlouhém úseku mezi mořem a Vipavou soustředil dosud největší útočnou sílu. Kvůli obrovským ztrátám však musel mohutnou ofenzivu přerušit a to byl vlastně klíčový problém Italů, který pokaždé uchránil již téměř poražené obránce od pohromy.⁸⁴ V prvních zářijových dnech narušilo přípravy dalšího italského útoku špatné počasí a vzduť hladina Soče. Teprve po týdnu se povětrnostní situace zlepšila natolik, že italské dělostřelectvo mohlo otevřít nové střetnutí. Útočnicková palba se den ze dne stupňovala a 14. září přešla v masové bombardování celého jižního úseku fronty od údolí Vipavy až k Jaderskému pobřeží. Rovněž na horní Soči, u Plavy a východně od Gorice začali Italové s postřelováním rakousko-uherských postavení.⁸⁵

Italové za tři dny sedmé ofenzivy dobyli jen Miranský Grad a nepatrných úspěchů dosáhli u Lokvice, Opatje Sela a Nova vasi. Boje trvaly do 17. září, kdy italský tlak začal citelně slábnout, až ustal docela. Generál Cadorna, jak zaznamenávají italské prameny, se opět rozhodl útoky zastavit, aby při případném novém neúspěchu dále netrpěla bojeschopnost a morálka jeho polních sil. Situace na bojišti zůstala prakticky

⁸² Tamtéž, s. 42

⁸³ VRIČAN, J. *Po zapadlých stopách českých vojáků. Z Julských Alp k Jadranu*. Olomouc: Ondřej Havlík, 2008, s. 195

⁸⁴ Tamtéž, s. 199

⁸⁵ FUČÍK, J., PAVLÍK, M. *Sočská fronta 1915-1917*. Praha: Elka Press, 2008, s. 42-43

nezměněna, jen u Iamiana se útočník udržel na bezvýznamném pruhu terénu. Celkové ztráty za něj rozhodně nestály.⁸⁶

Sedmá sočská bitva je i přes svůj krátký časový úsek velmi důležitá ze tří důvodů. Především to byl výrazný postup italské armády výhradně na severním úseku Krasu v obranném pásmu bráněném převážně Maďary a otevření severní brány pro příští útok na střed Krasu. Druhý důvod, s velkým sebezapřením generality rakousko-uherské armády přehlížený, byl politický a byl zahalen mlčením. Vyznačoval se vysokým počtem zajatých Maďarů. Třetím je to, že nejslabší obrana při vysokých operacích, která probíhala od Laškoho jezera k Doberdobskému jezeru, obsazenému „nejhoršími“ jednotkami rakousko-uherské armády, nebyla na těchto místech proti předpokladům zlomena a předznamenala pro Italy nedobytnost Hermady. Cadorna pochopitelně zuřil a obviňoval pěchotu, že po provedení úspěšného útoku okamžitě ztrácí útočného ducha. Částečně vinným byl i samotný Cadorna. Když v předchozí bitvě obsadili Gorici a Doberdobský Kras, vychvaloval Cadorna i vrchní velení obrovské útočné nadšení a bojovou morálku italských vojáků. Proč tedy armádě nedal rozkaz dohnat prchající vojsko? Téměř měsíc dal nepříteli šanci opevnit novou linii a pak své vojáky opět hnal do plného nasazení. Dávno mohl být v Terstu a k sedmé bitvě vůbec nemuselo dojít. Přes patnáct tisíc italských vojáků za tři dny bojů v Krasu nemuselo potkat smrt.⁸⁷

8. sočská bitva (9. – 12. 10. 1916)

Borojević si velmi dobře uvědomoval, že Cadorna přerušil boje jen proto, aby doplnil ztráty, a že brzy požene italské vojáky za svým cílem – do Terstu.⁸⁸

Tato bitva neoficiálně začala 7. října 1916 útokem pěchoty na Novou vas, ale útočníci i po předchozím několikanásobném ostřelování narazili na nečekaně silný odpor honvédů i českých domobranců. Neschopnost italské pěchoty se odrazila v běsnění dělostřelectva, které až do odpoledne 9. října dál rozbíjelo první linii obránců, ale proniknout do nepřátelského postavení se jim nepodařilo.⁸⁹

Bitvu zahájila italská strana po rozsáhlém přeskupení svých vojsk. Zároveň byly podniknuty kroky k lepší součinnosti mezi dělostřelectvem a pěchotou, směřující

⁸⁶ Tamtéž, s. 43

⁸⁷ VRIČAN, J. *Po zapadlých stopách českých vojáků. Z Julských Alp k Jadranu*. Olomouc: Ondřej Havlík, 2008, s. 206-208

⁸⁸ Tamtéž, s. 221

⁸⁹ Tamtéž, s. 223-224

k vyššímu účinku palebné přípravy útoku a dělostřeleckého ničení rakousko-uherských obranných postavení. Generál Cadorna zamýšlel udeřit v pásmu od S. Peteru (Šempeter) k pobřeží, zatímco nechal rozšířit zprávu, že povede hlavní úder východně od Gorice. Do nastávajícího boje nasadila italská 2. a 3. armáda celkem 14 divizí, což byla v poměrně malém pásmu (asi 12 km) mimořádná hustota sil.

Z rakousko-uherských obranných postavení zbyly po předchozí bitvě pouhé trosky, srovnané nepřátelskou dělostřelbou se zemí. Obránci očekávali útok protivníka za nouzovými valy z pytlů s pískem a navršených hromad kamení.

Pohyb záloh z hloubky od druhého postavení obrany k jejímu přednímu okraji byl v drtivé nepřátelské dělostřelbě téměř nemožný. Naštěstí počátek bojů rušilo špatné počasí s hustým deštěm a mlhou. Teprve odpoledne 9. října mohli Italové po ranním vystupňování dělostřelecké palby opět vyrazit do masových útoků.

Hlavní úder 2. armády byl veden do prostoru Rožne doliny. Tuhé boje zde trvaly po dva dny a útočník v nich postoupil do hloubky jednoho a v šířce asi půldruhého kilometru. Rakousko-uherským obráncům, jimž zde scházely jakékoliv zálohy, se odtud vytlačit nepřítele nepodařilo.⁹⁰

10. října ještě za tmy rozpoutali Italové strašlivé ohnivě peklo. Střílela děla a minomety všech kalibrů najednou. V 14:50 najednou skončilo chrlení dělostřeleckého ohně a před přední linií obránců se zvedly vlny italských vojáků, kteří jako nepředstavitelný lidský příboj zaplavili pole nikoho a na mnoha místech se útočící vlna těl konečně přelila do zákopů obránců. Celkem 100 tisíc vojáků. Tento masový tlak živé síly již obránci nebyli schopni zastavit.⁹¹

Na planině Krasu se Italům podařilo proniknout při jejím severním okraji u Lokvice. Italská kanonáda zde pobila téměř polovinu rakousko-uherských obránců, avšak pohotově přisunutým posilám se podařilo tento postup zastavit a zabránit tak průlomů obrany. Též u Opatje Sela a Nova vasi, kde po ústupu zbytku 20. honvédské pěší divize vznikla kritická situace, se podařilo pronikajícího nepřítele na poslední chvíli odrazit.

Zle bylo rovněž podél silnice u Iamiana a na výšinách východně od Doberdského jezera. I zde se Italové tlačili do dřevých rakousko-uherských postavení a krize boje zde visela na vlásku. Avšak velitelé v těchto decentralizovaných sraženích neztratili

⁹⁰ FUČÍK, J., PAVLÍK, M. *Sočská fronta 1915-1917*. Praha: Elka Press, 2008, s. 43-44

⁹¹ VRIČAN, J. *Po zapadlých stopách českých vojáků. Z Julských Alp k Jadranu*. Olomouc: Ondřej Havlík, 2008, s. 224

nervy, a tak se i zde podařilo protiztečemi útočníky vytlačit do jejich výchozích postavení.

11. října se italské dělostřelectvo na Krasu z důvodu ranní mlhy začalo ozývat až odpoledne. Mezitím se pěchota opět soustředila k hromadnějšímu útoku, který byl zastaven až u Hudi logu a Lukatiče. Původní přední obranné postavení u Nova vasi tím bylo ztraceno a ocitlo se v italských rukou. Podél silnice z Optaje sela do Konstanjevice nastoupil poté další italský sled na devět opakovaných pokusů o proražení do hlubších rakousko-uherských postavení. Úspěchu pro mimořádný odpor obránců nedosáhl.

To vše se dělo za značných ztrát obránců, což vytvářelo u Borojevičovy 5. armády jistý pocit bezvýchodnosti. Armádní zálohy již byly spotřebovány a rakousko-uherské velení očekávalo další vývoj s velkými obavami. Avšak další dny, kdy se sice Italové pokusili útoky na několika úsecích fronty obnovit, se ukázalo, že se situace opět zlomila. Italské velení se rozhodlo stáhnout zastavené brigády pod ochranou dělostřelecké palby zpět do jejich výchozích postavení.⁹²

9. sočská bitva (31. 10. – 4. 11. 1916)

Podzimní bitvy, odehrávající se převážně v Krasu a u Vipavy, znamenaly pro obě zneprátelené strany téměř nepřetržitý dělostřelecký souboj, jímž se navzájem udržovaly v pohotovosti.⁹³

Na blížící se ofenzívu upozorňovaly rakousko-uherské velení již od poloviny října výměny jednotek na frontové linii, zvýšená činnost dělostřelectva a časté letecké útoky na Sežanu, Dutovlje, zámek Miramare a v neposlední řadě také na Terst.⁹⁴ Italský útok se očekával již kolem 23. října, ale přesun jiné fronty - hluboké tlakové níže s mlhou a studenými dešti – přesunul zahájení ofenzivy na neurčito.⁹⁵ Při přesouvání italských jednotek došlo k obvyklému přebíhání zrádců. Toho dokázali Rakušané využít a vyzvěděli, že tentokrát nemá být provedena jen krátká ofenzíva, ale zničující dělostřelecká příprava, po které bude následovat překvapivý masový útok. Pětidenní ostřelování obránců italským dělostřelectvem zakončené poslední den hrozným

⁹² FUČÍK, J., PAVLÍK, M. *Sočská fronta 1915-1917*. Praha: Elka Press, 2008, s. 44

⁹³ VRIČAN, J. *Po zapadlých stopách českých vojáků. Z Julských Alp k Jadranu*. Olomouc: Ondřej Havlík, 2008, s. 265

⁹⁴ SVOLJŠAK, P. *Soška Fronta*. Ljubljana: Cankarjeva založba, 2002, s. 23

⁹⁵ VRIČAN, J. *Po zapadlých stopách českých vojáků. Z Julských Alp k Jadranu*. Olomouc: Ondřej Havlík, 2008, s. 265

bubnovým ohněm ze všech děl a minometů, které na přední linii vrhaly hromadně střelené bombardy, nezlomilo odpor Boroevičových vojsk v Krasu ani u Vipavy.⁹⁶

Výsledek deváté bitvy byl pro Italy výraznější, neboť během ní pronikly jejich jednotky na Krasu do hloubky asi 3,5 kilometru (slovinský historik Simčič uvádí ve své knize *888 dni na soški fronti* kilometry 4)⁹⁷ za původní přední okraj rakousko-uherské obrany. Zůstával to však stále pouze bezvýznamný taktický a nic neřešící úspěch, neboť vysněný průnik do hloubky rakouského území se opět nezdařil.

Po deváté bitvě nevlídné podzimní počasí přerušilo na Soči všechny větší operace. Fronta žila jen místními potyčkami a neutuchajícími palbami stále početnějších italských baterií. Obě strany zesilovaly svá postavení, avšak i tato činnost byla pro nepříznivé povětrnostní podmínky omezena, až příchodem zimy utichla.⁹⁸

10. sočská bitva (12. 5. – 5. 6. 1917)

V lednu 1917 byla do Říma svolána spojenecká konference. Cadorna zde všem zúčastněným nastínil své plány a stanoviska. Podle Cadorny bylo pro vývoj I. světové války nejdůležitější porazit rakousko-uherského protivníka, bez něhož by se Německo samotné ve válce neobešlo. Italské vojsko neoplývalo silami, aby protivníka porazilo bez pomoci spojenců. Cadorna předložil dva návrhy: v prvním případě měli spojenci posílit Italy především zbraněmi, aby mohli Italové zahájit současně dvě ofenzivy v Tyrolích a na Soči. Tím by přinutili bojovat obránce na dvou vzdálených místech. Rakousko-uherská armáda by si tak nemohla mezi sebou pomáhat. V druhém případě by spojenci poskytli Italům zbraně a ještě asi 8 divizí pěchoty k podniknutí rozhodujícího útoku na Soči ve směru k Lublani. Rozhodnutí padlo pro druhou variantu. s bojem pouze na Soči. Spojenci rozhodli poslat 16 anglických houfnic, 35 francouzských kanónů většího kalibru, dohromady bylo zasláno 99 děl. Rovněž si stanovili termín útoku na přelom dubna – května, dle klimatických podmínek.⁹⁹

S příchodem jara sílily na rakousko-uherské straně obavy z dalšího italského masového útoku. Obránce soustředil svou pozornost především na planinu Krasu, kolem níž byly soustřeďovány nepočetné zálohy, přijíždějící po revolučním rozkladu ruské armády především z východní fronty. Již počátkem května začal na sočské frontě neklid,

⁹⁶ Tamtéž, s. 267

⁹⁷ SIMČIČ, M. *888 dni na soški fronti*. Ljubljana: Orbis, 2006, s. 144

⁹⁸ FUČÍK, J., PAVLÍK, M. *Sočská fronta 1915-1917*. Praha: Elka Press, 2008, s. 46

⁹⁹ HMELAK, I. *Soška fronta*. Koper: Lipa, 1968, s. 227-228

v němž byla sílící dělostřelba neklamným znamením příprav nové bitvy.¹⁰⁰ Ta byla po předchozích ostřelováních zahájena 12. května 1917.

Cílem bylo opět proniknutí do Terstu, obsazení Kuku, Vodice, Svaté Hory a Škabrijela, s frontálním útokem z Gorice, odkud by se probili do Vipavské doliny. Ofenziva probíhala ve třech frontách: v první bylo těžiště boje mezi Desklemi a Goricí. Italové rozšířili předmostí u Plavy, obsadili Zagoru, Kuk a Vodice. Svatá Hora a Škabrijel několikrát vyměnily vlastníky a nakonec zůstali v rakousko-uherském vlastnictví. V druhé fázi byl veden útok na jižní část Kraské planiny, kde Italové prorazili obrannou linii mezi Lukatičem a kótou 144, a pokračovali ke Konstanjevicí a Grmadě. Třetí fází bitvy byl rakousko-uherský protiútok na Krasu, v kterém získali linii Flondar – Fornazza – Vršič.¹⁰¹ Tento nečekaný rakousko-uherský protiútok byl pro italské velení ranou, neboť je připravil o část malého, těžce vybojovaného taktického úspěchu.¹⁰²

11. sočská bitva (18. 8. – 13. 9. 1917)

Italské vrchní velení s podporou vlády rozhodlo v srpnu 1917 o další, v pořadí jedenácté ofenzivě u Soče, jejímž cílem bylo obklíčení Hermady obsazením Komenského Krasu a dobytí Banjšické a Trnovské náhorní plošiny uprostřed frontového úseku mezi Barovnicí a mořem. Cadorna rozložil síly na jih od Gorice a na tolminské předmostí.¹⁰³ Poslední italský pokus o průlom rakousko-uherské fronty za dosud nevídaného zasazení sil.

Již čtyři dny před tím, než italské divize nastoupily do dalšího všeobecného útoku na Soči, spustilo jejich dělostřelectvo ničivou palbu. Nad rakousko-uherskými postaveními po celé délce fronty, od Mrzli vrhu až k Jadranu se vznášel hustý dým z explozí desetitisíců dělostřeleckých granátů. Poté zaútočily na velitelská stanoviště rakousko-uherských sborů na severní části fronty početné italské (i spojenecké) letouny, v úsilí ochromit jejich velení.¹⁰⁴

Dne 19. srpna začaly italské divize s násilným přechodem Soče na dvanáctikilometrovém úseku mezi Selem a Desklemi. První pokusy o proniknutí do rakousko-uherské obrany náhorní planiny Banjšic na několika místech východního

¹⁰⁰ FUČÍK, J., PAVLÍK, M. *Sočská fronta 1915-1917*. Praha: Elka Press, 2008, s. 46

¹⁰¹ SVOLJŠAK, P. *Soška Fronta*. Ljubljana: Cankarjeva založba, 2002, s. 23-24

¹⁰² FUČÍK, J., PAVLÍK, M. *Sočská fronta 1915-1917*. Praha: Elka Press, 2008, s. 48

¹⁰³ VRIČAN, J. *Po zapadlých stopách českých vojáků. Z Julských Alp k Jadranu*. Olomouc: Ondřej Havlík, 2008, s. 353

¹⁰⁴ FUČÍK, J., PAVLÍK, M. *Sočská fronta 1915-1917*. Praha: Elka Press, 2008, s. 48

břehu byly odrazeny.¹⁰⁵ Jednotkám II. italské armády se však podařilo pomocí pontonových mostů překonat u Deskle řeku Soču, čímž se bojiště přeneslo na Banjšickou planinu.¹⁰⁶ Útoky italského dělostřelectva se poté přenesly na celou hloubku banjšické planiny. Za palebným valem se do nitra Banjšic tlačily útočné sledy pěchoty. V opakovaných útocích, pokračujících nepřetržitě i v dalších dnech, se rychle prosazovala italská početní a palebná přesila. Ve dnech 21. a 22. srpna bylo na Banjšicích zasazeno již třináct italských brigád. Před nimi se obránci ve sloupech explozí, dýmu a prachu, i za nevýslovného bitevního chaosu, stahovali na další obranná postavení v nitru planiny. Italské velení opět prokázalo neschopnost vést bojovou operaci s potřebnou ekonomikou sil a doplatilo na svou doktrínu brutálního vedení hromadných čelních úderů. Tu zde uplatnil velitel 2. armády gen. Capello přímo ukázkově, čímž těsně před rozhodnutím vykrvácel svoje síly. V hluboké krizi rakousko-uherské obrany (25. srpna) se italský útok zhroutil, jednotky se zastavily a přešly do obrany.¹⁰⁷

Gigantická jedenáctá bitva však ještě zcela neskončila. Jejím klíčovým prostorem nyní zůstával táhlý hřbet Monte S. Gabriele (Škabrijel – 646m). Zde měla bitva charakter urputných bojů zblízka, opakovaných dělostřeleckých přepadů, četných protiztečí a šarvátek o dobytá a opět ztracená postavení. Nakonec však vrchol této „hory smrti“, jak je Monte San Gabriele označováno v řadě literárních prací, zůstal (13. září) v italských rukou.

Poté, stejně jako v předchozí bitvě, nastoupily rakousko-uherské divize za podpory dělostřelectva do protiútoků, vedeného pobřežním pásmu od Hermady podél jižního pásu úpatí Krasu. I tentokrát se jim, za rychlého postupu, ve dvou dnech podařilo obsadit (s výjimkou kousku území u Sela) přední úseky obrany, ztracené po vlastním ústupu na počátku bitvy. Italové v této bitvě vybojovali planinu Bajnšic, Selo, též Svetu Goru (Monte Santo), Fajti Hrib a Škabrijel.¹⁰⁸

Italský strategický úspěch v jedenácté sočské frontě na Banjšické planině představoval velkou hrozbu pro rakousko-uherskou obranu na sočské frontě, kterou by nepřítel v případě další ofenzívy patrně prorazil.¹⁰⁹ Rakousko-uherskému velení tato bitva jasně ukázala, že odolávat nepolevujícímu tlaku silného protivníka v těchto

¹⁰⁵ FUČÍK, J., PAVLÍK, M. *Sočská fronta 1915-1917*. Praha: Elka Press, 2008, s. 48

¹⁰⁶ SEDMAK, D. *Soška fronta 1915-1917*. Trst, Gorica, Videm, Nova Gorica, 1992, s. 23

¹⁰⁷ FUČÍK, J., PAVLÍK, M. *Sočská fronta 1915-1917*. Praha: Elka Press, 2008, s. 49

¹⁰⁸ SEDMAK, D. *Soška fronta 1915-1917*. Trst, Gorica, Videm, Nova Gorica, 1992, s. 24

¹⁰⁹ SVOLJŠAK, P. *Soška Fronta*. Ljubljana: Cankarjeva založba, 2002, s. 25

zničujících pozičních bitvách není možné a je nutno hledat jiné strategické východisko z krizové situace.¹¹⁰ Ztráty na obou stranách byly děsivé. Rakouské odhady italských ztrát hovoří o 40000 mrtvých, 108000 raněných a 18000 zajatých. Vlastní ztráty pak odhadují na 10000 mrtvých, 45000 raněných, 30000 nezvěstných a 20000 nemocných.¹¹¹

¹¹⁰ FUČÍK, J., PAVLÍK, M. *Sočská fronta 1915-1917*. Praha: Elka Press, 2008, s. 48-49

¹¹¹ VRIČAN, J. *Po zapadlých stopách českých vojáků. Z Julských Alp k Jadranu*. Olomouc: Ondřej Havlík, 2008, s. 410

4. Rakouská ofenziva, průlom u Kobaridu.

Po skončení jedenácté sočské bitvy se na bojiště stáhly jednotky čtyř divizí z ruské části fronty. Obránci usoudili, že jediným východiskem před porážkou je vlastní ofenziva. Chybělo jim však vojenské vybavení a lidská síla, proto požádali o pomoc svého německého spojence. V srpnu 1917 přišla na řadu jednání, ve kterých došlo k odsouhlasení společné protiofenzívy nazvané „*Věrnost ve zbrani (Zvestoba v orožju)*“, německy „*Waffentreue*“, na němž měl největší zásluhu německý generál Kraft von Dellmensingen. Německo přes těžké boje na francouzském území vyhovělo žádosti a vyčlenilo šest svých divizí, včetně silných a zkušených jednotek dělostřelecké podpory.¹¹²

Kvůli nezvykle krátkému času od odsouhlasení ofenzivních plánů, tedy od 18. září do plánovaného začátku ofenzívy 22. října 1917, oba partneři, Rakušané a Němci vložili enormní úsilí k dopravě devíti nových divizí na bojiště, jejich vyzbrojení, sanitárního vybavení a v neposlední řadě také k zajištění obživy. Podle Vasji Klavori se na těchto přípravách podílelo na 30 tisíc vojáků.¹¹³

Velení ofenzívy neponechalo vzhledem k důležitosti průlomu fronty nic náhodě. Generál Otto von Below přicestoval na slovinské území již 17. září 1917. Po příchodu do Lublaně se sešel s generálem Boroevičem a v následujících dnech spolu odjeli na jednání do Vídně za císařem Karlem.¹¹⁴

Otto von Below byl zkušeným generálem a proto se rozhodl k obhlídce budoucího bojiště. Prozkoumal s rakousko-německými veliteli v čele s generálem Dellmesingem oblast Horního Posočí a důkladně promyslel vedení útoku proti italskému nepříteli. Nikdy předtím se nestalo, aby velitel armády poznal z vlastního pohledu všechny důležité body na bojovém poli.

Pro přípravu útoku byl povolán také pozdější nositel Nobelovy ceny, německý odborník přes chemii a odborník ve vedení útoku bojovým plynem Otto Hahn. V září 1917 byli Hahn a meteorolog Wilhelm König posláni na sočské bojiště, kde jich generál Dellmensingen seznámil s místy plánovaného útoku. Po prozkoumání terénu Hahn usoudil, že vzhledem k dobrým italským postavením nebude stačit k vyhnání nepřítelů obyčejných, dosud používaných prostředků, ale je potřeba nasadit bojového plynu. Hahn

¹¹² SEDMAK, D. *Soška fronta 1915-1917*. Trst, Gorica, Videm, Nova Gorica, 1992, s. 26

¹¹³ KLAVORA, V. *Koraki skozi meglo*. Ljubljana: Mohorjeva, Celovec, 2004, s. 275

¹¹⁴ Tamtéž, s. 263

se před říjnovým průlomem intenzívně zabýval koncentrací bojových plynů, především fosgenem, který byl k útoku také použit. Pro italské vojáky měl fosgen drtivý účinek, protože Italové byli vybaveni maskami pouze proti chlóru.¹¹⁵

Po příchodu posil se vojska radikálně reorganizovala. Borojevičova 5. armáda byla rozdělena na 1. a 2. Sočskou armádu. K jednotkám 10. rakousko-uherské armády, 1. a 2. Sočské armády se přidaly jednotky nově vzniklé 14. rakousko-německé armády, jimž velel německý generál Otto von Below. 14. armáda byla rozdělena na čtyři skupiny, které byly pojmenovány podle jejich velitelů: Berrer, Krauss, Scotti, Stein. Toto nové uskupení dostalo za úkol pokusit se o průlom do italského vnitrozemí. K vykonání zdárné operace s úspěšným koncem byl vybrán prostor na horní Soči, mezi Bovcem a Tolminem se směrem hlavního úderu ke Kobaridu.¹¹⁶

Armáda dostala úlohu, že čtyři armádní skupiny povedou zároveň útok u Bovce a Tolminu. Hlavní úder by provedly německé jednotky u Tolminu, přestože byla úloha armádní skupiny rakouského generála Krausse v Bovecké kotlině důležitá. Na směru hlavního úderu byly ve skupině gen. Krause zasazeny čtyři české jednotky, a to 25. a 17. prapor polních myslivců (Brno a okolí), II. prapor 18. pěšího pluku (Hradec Králové) a 14. dragounský pluk (Klatovy).¹¹⁷ Sám generál von Bellow určil, že těžiště útoku bude od začátku pevně spjato s pravým břehem Soče. Celá příprava útoku byla pečlivě utajena a konečný úspěch byl závislý na všech jednotkách armády. Na tolminském bojišti byly připraveny tři armádní skupiny od Krnu do Logu pod Mangartom.¹¹⁸

Armádní skupina Stein (III. bavorská armádní skupina), které velel německý generál Stein. Skupina měla ve své sestavě rakouskou 50. pěší divizi (působila už od konce května 1915 na tolminském přemostí), německou 12. a 17. pěší divizi a německý alpský korpus (Alpenkorps). Jednotky této skupiny byly před útokem rozestavěny od Barovnice přes Mrzli vrh až na kopec Mengore.¹¹⁹

Směr útoku těchto jednotek měl být veden západně od Tolminu po obou stranách Soče, směrem ke Kobaridu a Kolovratu. Skupina měla prolomit italské položení Na gradu, Matajuru a Miji. Po obsazení těchto italských položení měla uskutečnit průlom u vesnice Robič a pokračovat údolím Nadiže k Čedadu.

¹¹⁵ KLAVORA, V. *Koraki skozi meglo*. Ljubljana: Mohorjeva, Celovec, 2004, s. 271

¹¹⁶ SEDMAK, D. *Soška fronta 1915-1917*. Trst, Gorica, Videm, Nova Gorica, 1992, s. 26

¹¹⁷ FUČÍK, J. *Katalog mezinárodní výstavy k 90. výročí bitev na Soči „ISONZO 1915-1917“ s českou účastí na téma „Vojáci z českých zemí na sočské frontě“*. Příbramská tiskárna, 2007. s.

¹¹⁸ KLAVORA, V. *Koraki skozi meglo*. Ljubljana: Mohorjeva, Celovec, 2004, s. 274

¹¹⁹ Tamtéž, s. 274

Armádní skupině Berrer (II. pruská armádní skupina) velel německý generál Berrer. Skládala se z německé 26. a 200. pěší divize, dohromady byla tvořena dvaceti pluky. Jednotky se před útokem shromáždily na původních místech ve středu tolminského předmostí mezi Mengorami a kótou 588m. Cílem této armádní skupiny byla opevněná italská postavení na hoře Ježa a po jejich obsazení útok ve směru kopce Sv. Martina a Huma k Čedadu.¹²⁰

Armádní skupině Scotti velel rakouský generál Scotti, který vyměnil předešlého velitele Stoeger – Steinera. V sestavě tohoto sboru byla kromě 1. rakouské pěší divize, která byla po celou dobu fronty na tolminském předmostí, také ještě německá 5. pěší divize. Jednotky této armády měly výchozí postavení jižně od kóty 508m, na Sele u Volče až do Logu na levé straně Soče.

Ofenziva byla zahájena, oproti původnímu plánu, s dvoudenním zpožděním kvůli špatnému počasí 24. října 1917. Hromadný útok byl zahájen ve dvě hodiny ráno po celém rozsahu území, jak bylo původně naplánováno.

Pěšákům 14. armády se podařilo v prvním útočném postupu prorazit italskou obrannou linii u Bovce, v Sočské dolině a u Tolminu. V následujících fázích útoků dosahovali střídajících se úspěchů. V oblastech Bovecké kotliny se útočníci potýkali s tvrdým odporem obránců a neuspěli s plánovaným rychlým průnikem těchto obranných položek. To se jim ovšem podařilo na tolminském předmostí u Krnu, kde byla proražena první a druhá linie obranných položek. Další úspěšné proražení italské obrany u vesnice Volče umožnilo, aby ostatní jednotky bojující na tolminském předmostí, měly usnadněnou práci a dosáhly téhož dne města Kobarid. V noci ze 24. na 25. října neodolaly nátlaku další italské obranné valy u vesnice Robič a tím dosáhly útočící jednotky italsko-rakouských státních hranic¹²¹.

Na severním úseku Banjšické planiny se italská vojska statečně bránila a odvrátila útok pravého křídla 2. Sočské armády.

Po prvním dnu německo-rakouské ofenzivy, ve které byly nejúspěšnější jednotky 14. armády, zůstala na území mezi Rombonem a Banjšickou planinou, zcela zničena a opuštěna italská obranná postavení. Téměř zničená 2. italská armáda se zachránila až úprkem na obrannou linii Golobar-Vrh-Sv. Gora. V noci z 25. na 26. října byla obsazena italská opevnění na hřebenu Kolovrat, na Matajuru a tím byla otevřena cesta k Čedadu. Němečtí vojáci dosáhli a následně překročili také řeku Idriji, tvořící státní hranici mezi

¹²⁰ Tamtéž, s. 274

¹²¹ SEDMAK, D. *Soška fronta 1915-1917*. Trst, Gorica, Videm, Nova Gorica, 1992, s. 26

Rakousko-Uherskem a Itálií. Tyto úspěchy na severu umožnily ostatním jednotkám práci. Jednotky 2. sočské armády, usídlené na Banjšické planině, 25. října zaútočily a následně obsadily linii Madoni-Vrh-Log. Sílu útoků německo-rakouských jednotek dokládá fakt, že už o dva dny později od zahájení ofenzívy, postoupily o dvacet kilometrů.¹²²

Poté co se před spojeneckou 14. armádou otevřela benátská rovina, přešly její divize do rychlého postupu a tlačily před sebou italské jednotky k Tagliamentu. K Nelsonovým svazkům se od jihu přimykalo Boroevičovo pravé křídlo a ze severu rakouská alpská 3. divize (Edelweiss) s divizí německých myslivců, které konečně vyšly ze sněhových závějí na Rombonu.¹²³

Dne 27. října 1917 se zapojily do útoku také jednotky 1. Sočské armády. Většina útoků byla vedena mezi Fajtim hribom a Škabrijem ve směru na Goricu, která byla ještě toho dne v rakouských rukou.

Kvůli nastalé situaci hrozila italské armádě vojenská katastrofa s nepředvídatelnými následky. Na rozkaz vrchního velitelství se v noci z 26. na 27. října 1917¹²⁴ italské jednotky odebraly k řece Tagliamentu.

Tím byl průlom italské fronty dokonán a spojenci dosáhli během čtyř dnů nejen svého prvního postupného cíle, ale i jednoho z nejvýznamnějších vítězství první světové války. V této fázi bojů padlo do zajetí více než 200 tisíc Italů a bylo ukořistěno značné množství válečného materiálu.

28. října byla vyklizena celá italská horská fronta i údolí Soče, jež byly nově obsazeny rakousko-uherskými silami na východním břehu řeky Soče. Italská 3. armáda se kvůli těžké situaci na sočském bojišti a kvůli ohrožení před obklíčením začala stahovat na své území. Vojska útočníků ve svém útoku stále pokračovala a zastavila se 16. listopadu až na řece Piavě, kde již byla postavena silná italská opevnění, jež byly nad síly rakouské armády a staly se jim osudnými. Na straně Italů tou dobou už bojovaly i armádní jednotky z Francie a Velké Británie.¹²⁵

S úspěšným průlomem fronty na sočském bojišti v říjnu 1917 se válka odehrávala již na italském území. Rozhodující bitva, kterou začali Rakušané a Němci u Bovce a Tolminu, ukončila válečnou bouři na slovinském území. Po 29 měsících urputných bojů se do Posočí a na Kras vrátil klid a mír. Krajina se začala obnovovat a hojit válečné rány.

¹²² SEDMAK, D. *Soška fronta 1915-1917*. Trst, Gorica, Videm, Nova Gorica, 1992, s. 27

¹²³ FUČÍK, J. *Piava 1918*. Praha: Havran, 2002, s. 23

¹²⁴ SEDMAK, D. *Soška fronta 1915-1917*. Trst, Gorica, Videm, Nova Gorica, 1992, s. 28

¹²⁵ Tamtéž, s. 28

5. Život obyvatel během války¹²⁶

Se začátkem bojů na sočské frontě se podstatně změnil život obyvatel z Posočí. Většina mužů byla povolána do Rakousko-Uherské armády už roku 1914. Kvůli bojům na území v blízkosti Soči, se musela většina obyvatelstva vystěhovat. Obyvatelé z levého břehu řeky Soče odešli do vnitra monarchie. Obyvatelé z pravého břehu Soče museli po Italské okupaci do exilu v královské Itálii. Z postižených oblastí odešli také zaměstnanci administrativních jednotek, od starostů, okresních hejtmanů po provinční vládu. Odstěhovali se na celé území Rakouska-Uherska, jen někteří zůstali blíže válkou postižené oblasti. Provinční vláda našla své útočiště ve Vídni. Stejný osud zastihl církve, státní instituce, úřady, nemocnice, které před zahájením nepřátelství měly sídlo v Gorici. Obyvatelstvo z občin, které se nacházely blíže k frontě, přestože nebyly v přímém ohrožení, se musely stěhovat s každodenními těžkostmi, jež jim způsobovaly blízké boje a válečný stav v zemi. Vojákům poskytovali ubytování a zásobovali je jídlem. Sepisoval se počet dobytka, drůbeže, svázely se a označovali zásoby obilovin, tuků, masa, kůží, vln. Kvůli bídě se jídlo přidělovalo, přišlo také na zabavování jednotlivých přídělů: sena, brambor, obilovin. Jídlo se získávalo na principu potravinových poukázek.

Politici měli velké obavy z propagandy a mezi obyvateli vzrůstalo národní cítění. Vznikaly různé dobrovolné organizace (Červený kříž). K rozptýlení vojáků a obyvatelstva se organizovala jak filmová, tak divadelní představení. Zázemí fronty navštěvovali herci vídeňského Burgtheatru a pražského Národního divadla. Vyšla také řada propagandistických pohlednic s vojenskou nebo vlasteneckou tematikou. Prodávaly se různé známky, vlajky, odznaky, podoby panovníků a vojenských velitelů. Postižené oblasti navštěvovaly státní delegace. Válkou zasažené oblasti navštívil i samotný německý císař Vilém II. nebo bulharský král se svými syny.

Kvůli vojenským událostem byl omezen pohyb v okolí fronty. Bylo zakázáno fotografování, kreslení vojenských objektů, železnic, mostů, posílání pohlednic do zahraničí, zavedla se cenzura. Veřejný rozhlas také zakazoval poskytování pomoci vojenským zajatcům. Válka udávala tón živobytí na pravém břehu Soče, který rakouská armáda opustila bez boje. Italské okupační jednotky odtud evakuovaly většinu obyvatelstva, zvláštní důraz kladly na inteligenci a duchovní. Při tom nedělaly rozdíl mezi Slovinci a obyvateli Furlánska. Italové přestěhovali obyvatele do oblastí Benátska

¹²⁶ SEDMAK, D. *Soška fronta 1915-1917*. Trst, Gorica, Videm, Nova Gorica, 1992, s. 29-32
SVOLJŠAK, P. *Soška Fronta*. Ljubljana: Cankarjeva založba, 2002, s. 95-97

a do severní Itálie. Zde byli zaměstnáni ve zbrojním průmyslu nebo vykonávali jiné práce.

Na územích, která byla v bezprostředním válečném ohrožení, měli obyvatelé značně omezený pohyb. Italové postupně zmírňovali podmínky vůči slovinskému obyvatelstvu, podporovali školství a podnikání.

Starosti o uprchlíky zatěžovaly také rakouské území. Uprchlíci se organizují a přesouvají se do vnitrozemí před hrůzou války. První, a také největší vlna uprchlíků z ohrožených oblastí odešla ihned po vypuknutí válečných operací. Druhá vlna uprchlíků je následovala v srpnu 1916, když Italové obsadili Goricu. Mezi uprchlíky byli také Chorvati a Italové, když byla válkou zasažena také Istrie.

Uprchlíci, kteří zůstali na slovinském území, přežívali díky svým úsporám a příležitostnými pracemi. O tyto uprchlíky se zvláště starala „Zprostředkovatelna pro gorické uprchlíky“ v Lublani, která usilovala, aby běženci zůstali na Kranjském. Také ve Vídni, kam kvůli válce přesídlil výbor pro Goricko, působila nadace pro uprchlíky z jihu - „Úřední výbor pro pomoc uprchlíkům z jihu“.

Většina uprchlíků se usadila v uprchlických táborech v Brucku, Gmündu, Steinklamm v jižním Rakousku a Wagni u Lipnice ve Štýrsku.

Do tábora v Brucku přišli goričtí uprchlíci v říjnu 1915. Rakouské úřady je sem přesunuli kvůli nemocem a umírajícím dětem z Gmündu. V táboru žilo kolem 4200 lidí, většinou slovinské národnosti. Byli zde i galicijští židé a italští uprchlíci z jižního Tyrolska. Tábor byl vybaven elektrickým vedením, nemocnicí, mateřskou školkou, šestiletou školou. Kvůli kulturnímu strádání byl založen také pěvecký sbor. Úmrtnost v Brucku byla velká, kolem 6%.

Tábor Steinklamm poskytoval obydlí pro pět až šest tisíc uprchlíků. Ve většině to byly Chorvati z Istrie a z okolí Pule, Slovinců zvláště od Vipavy a z Krasu bylo asi 1500. V tábořišti byli z velké části zastoupeny ženy, jež spolu s dětmi vykonávali těžké práce.

Tábor Gmünd byl největším uprchlickým zařízením svého typu. Původně byl určen pro uprchlíky z Ukrajiny. Na podzim 1915 v něm bylo ubytováno 53 tisíc lidí, z toho 5 tisíc Slovinců.

Také tábořiště ve Wagni u Lipice bylo původně určeno pro uprchlíky z východu. Po vypuknutí války do něj přišli italští uprchlíci z italsko – rakouského bojiště. Útočiště zde našlo na 20 tisíc lidí. Objekt tvořilo 350 budov a lidé zde našli vše potřebné k důstojnému lidskému životu: domy pro uprchlíky, úřady, kuchyně, prodejny, pekárny, nemocnice, hřbitovy...

Válka zničila také hospodářské objekty v okolí Gorice a Tržiče: přádelna v Podgori, železárna v Tržiču. Znamé je také přesunutí obuvnické továrny z Mirna u Gorice. Po vleklém ohrožení tohoto podniku, dělníci rozložili výrobní zařízení a převezli jej do Savinského údolí. Zde pracovalo na 300 lidí. Pro uprchlíky dělali nábory a učili je potřebnému řemeslu.

Po několikaletém nuceném pobytu a trápení v uprchlických táborech, se začalo obyvatelstvo v roce 1918 vracet do svých původních obydlí. Aby zhojili rány způsobené válkou, začali s pomocí rakouských a poté i italských úřadů obnovovat svá zničená zázemí, s nadějí na dřívější normální život.

6. Účast a památky českých vojáků na sočské frontě

6.1. Čeští vojáci na sočské frontě

Po vypuknutí první světové války a mobilizaci odešly české útvary spolu s většinou sil c. a k. armády na východní a balkánskou frontu. Vytvořením Jihozápadní fronty z útvarů stahovaných z obou dosavadních front začíná česká přítomnost na italském válčišti, zvláště během roku 1916, významně sílit. Největší příchod českých vojáků nastal v roce 1917, kdy zde již nacházíme většinu pěších pluků, některé prapory polních myslivců, četné dělostřelecké baterie i součástí jezdeckých pluků doplňované z území Čech a Moravy. Bez aktivní účasti českých útvarů si lze boje na Soči, především v jejich vrcholících fázích roku 1917, těžko představit. Je mimo jakoukoliv pochybnost, že zde české jednotky podaly své nejlepší výkony v celé válce a jejich činnost v mnoha bojových střetnutích je plně srovnatelná s bojem takzvaných starorakouských pluků, pocházejících z alpských zemí a považovaných tehdy za jádro armády. České jednotky na italské frontě jsou v dílech rakouských vojenských historiků i v řadě vzpomínkových prací bývalých vyšších velitelů c. a k. armády vesměs označovány za spolehlivé, výkonné, s dobrou kázní a bojovou morálkou. Je jisté, že především v sočských bitvách čeští vojáci prokázali, snad nejvýrazněji v moderních válečných dějinách, své kvality. Neudivuje proto, že v bojích podaly některé prapory českých pěších pluků jedny z nejlepších taktických výkonů na sočské frontě vůbec, a to nejen v obraně, ale za útoku a při akcích úderných skupin.

České jednotky se na Soče objevily mezi prvními obránci rakouské hranice již krátce po italském vyhlášení války a formování Borojevičovy 5. armády v roce 1915. Byly to především prapory III/8 (Brno), IV/42 (Terezín), IV/81 (Jihlava), III/35 (Plzeň), II/18 (Hradec Králové), I/91 (České Budějovice), I/1 (Opava), I/102 (Benešov), I/21 (Čáslav), I/3 (Kroměříž) a I/93 (Šternberk). V červnu 1915 k nim přibyl pochodový prapor XI/28, který zde vynikl v boji a zasloužil se tak o obnovení 28. pěšího pluku.¹²⁷

Po ukončení východní fronty na jaře 1917 nastal nejpočetnější přísun českých vojáků na sočskou frontu. Byly sem přesunuty 21. střelecká divize z Prahy, 25. prapor polních myslivců z Brna, 74. pěší pluk z Jičína, 94. pěší pluk z Turnova a z Karnských Alp pražský 28. pěší pluk. Z českých zemí přijely další doplňovací střelecké a domobranecké jednotky, především 106. olomoucká domobranecká pěší divize.

¹²⁷ FUCHÍK, J. *Katalog mezinárodní výstavy k 90. výročí bitev na Soči „ISONZO 1915-1917“ s českou účastí na téma „Vojáci z českých zemí na sočské frontě“*. Příbramská tiskárna, 2007. s. 12

Přísunem těchto jednotek zde vznikla nebyvalá koncentrace českých vojáků zasazená do boje – odhadem to bylo asi 40 až 50 tisíc mužů.¹²⁸

V rozsahu bakalářské práce nelze popsat veškeré účinkování českých vojáků v letech 1915-1917. Mezi historiky, a to nejen těmi českými, jsou vyzdvihovány české jednotky především v 10. a 11. sočské bitvě. Významnou úlohu sehrály také při posledním boji na slovinském území, průlom u Kobaridu, kde se významně zapojilo několik českých jednotek.

6.2. Muzea zaměřená na období I. světové války

Událostí z let 1915-1917 pro oblast dnešního území sočské fronty, ale i novodobý zájem vedl ke vzniku řady muzeí a sbírek, která se první světovou válkou zabývají. Návštěvníkům se zde k obohacení turistické nabídky otvírají dveře k mnoha muzeím a sbírkám, jako uchování vzpomínky na první světovou válku. Muzea jsou zřizována státními či regionálními institucemi, najdeme však také početné sbírky v soukromých muzeích. Jen na území odehrávajících se bitev nebo v blízkém okolí jsem napočítal 38 muzeí či vojenských sbírek. Popisují muzea, která nabízejí návštěvníkům nevšední zážitky a jsou spojena přímo s boji na frontě.

Muzeum první světové války v **Kobaridu**¹²⁹ bylo otevřeno 20. října 1990¹³⁰ s cílem představit návštěvníkům bohatou historii Kobaridu a dějiště první světové války z let 1915-1917 odehrávající se v blízkém okolí. Muzejní sbírka je umístěna v prostorech Mašerova farmářského dvora z 18. století, který byl kulturním a politickým centrem obyvatel Kobaridu od poloviny 19. století. Muzeum je především zaměřeno na vysokohorskou část sočského bojiště a podrobněji se zabývá průlomem italské fronty v říjnu 1917 právě u Kobaridu. V přízemí budovy bývají instalovány časově omezené výstavy věnované národům, jejichž vojáci se zúčastnili sočské fronty. V letech 2001-2002 byla výstava zaměřena na počest českých vojáků.

V prvním patře se návštěvník v úvodu prohlídkové trasy seznámí s bohatou historií regionu od antických dob až do současnosti. Hlavní část expozice v tomto podlaží je věnována prvním ozbrojeným střetům v okolí Kobaridu po vyhlášení války v květnu 1915, drsným podmínkám života vojáků ve vysokohorském prostředí i jejich všednímu

¹²⁸ FUČÍK, J., PAVLÍK, M. *Sočská fronta 1915-1917*. Praha: Elka Press, 2008, s. 55

¹²⁹ [online] <http://www.kobariski-muzej.si/> [cit. 2011-03-25]

¹³⁰ SVOLJŠAK, P. *Soška Fronta*. Ljubljana: Cankarjeva založba, 2002, s. 38

životu v týlu a také následkům bojů. V několika místnostech je pomocí figurín a interiéru rekonstrukce života na frontě.

Druhé patro popisuje události posledních fází bojů na sočské frontě. Expozici spoluutváří bohatý mnohdy velmi unikátní fotografický materiál a stejně bohaté sbírky zbraní, dobových dokumentů a osobních předmětů vojáků obou bojujících stran. Trojrozměrný model vysokohorské části sočského bojiště s vyznačením postavení obou armád v říjnu 1917 umožňuje udělat si dobrou představu o náročnosti zajištění a vedení bojů v tomto prostoru.

Muzeum vydalo několik publikací, které lze možno zakoupit spolu s jinými tituly u pokladny. Nechybí zde ani tituly českých autorů tématicky zaměřené na sočskou frontu.

Průvodcovské tabule v muzeu jsou psány ve slovinštině, italštině, angličtině a němčině. V ceně vstupného je i promítání zajímavého dokumentárního filmu, který je uváděn dle původu návštěvníka v různých jazycích, jazyka českého nevyjímaje. Na jedné ze zdí můžeme spatřit fotku bývalého prezidenta České Republiky Václava Havla s věnováním, který navštívil muzeum v Kobaridu při jedné z oficiálních návštěv Slovinska.

Na studiu dějin a událostí spojených se sočskou frontou se významně podílí také **Tolminské muzeum**,¹³¹ které se právem pyšní bohatým archeologickým, etnologickým a kulturně-historickým dědictvím. Tolminské muzeum má bohatou historii, nezávislou veřejnoprávní institucí se však stalo až v dubnu roku 2000. Zabývá se průřezem dějin okolních občin Bovec, Kobarid a Tolmin. První, archeologická část expozice je v prvním patře a je věnována prezentaci Posočí od starší doby kamenné do příchodu Slovanů, kteří dokončili etnický obraz krajiny. Další část historicko-etnologické výstavy v druhém poschodí návštěvníky seznamuje s velkým tolminským rolnickým povstáním z roku 1713 a pokračuje s prezentací života v Horním Posočí a důležitými událostmi od začátku 19. do konce 20. století v nejbližším okolí. V suterénu muzea je k prohlídce vystavena bohatá sbírka náboženského umění z Posočí. Kromě stálých expozic pořádá muzeum časté výstavy, týkající se také první světové války v této oblasti. V roce 2005, v období od května do října, probíhala v muzeu výstava *Tolminsko mostišče, ob 90. letnici prvih bojev na soški fronti* (Tolminské předmostí, 90. výročí prvních bojů na sočské frontě). Druhá výstava tématicky zaměřená na sočskou frontu

¹³¹ [citace] <http://www.tol-muzej.si/> [2011-03-25]

zde probíhala od května do září v roce 2007. Výstavu nazvanou *Mednarodna slovensko-česka razstava ob 90. letnici bitk na Soči SOČSKÁ FRONTA 1915-1917* (Mezinárodní slovinsko-česká výstava k 90. výročí bitev na Soči) zahájila tehdejší česká velvyslankyně ve Slovinsku Jana Hybášková. Muzeum je také aktivní ve vydávání knižních publikací, které lze možno přímo v muzeu zakoupit. Pro badatele zabývající se sočskými bitvami jsou dobrým zdrojem zvláště publikace *Tolminsko mostišče I. a II., Od Krna do Rombona 1915-1917*. Knihy popisují především život obyvatel na ohroženém území po dobu trvání války, svědectví bojujících vojáků a důkladný fotografický materiál. Na základě zpracovaných pramenů je v knihách evidence padlých obyvatel Tolminu a okolních občin, stejně tak obsahují i evidenci padlých německých a rakousko-uherských vojáků. Muzeum nabízí také pravidelné průvodcovské služby po významných stezkách, s mnoha zajímavostmi týkajícími se válečných událostí.

V roce 1989 zde byla instalována stálá expozice Gorického muzea v Nové Gorici na **Svete Gore** vypovídající o sočské frontě a událostech, k nimž došlo v západní části dnešního Slovinska během 1. světové války. Část výstavy tvoří klasická muzejní sbírka skládající se z mnoha dobových exponátů, bohatého fotografického materiálu, dokumentů o velitelích, o uniformách a výzbroji vojáků, o zničených vesnicích a vojenském pustošení. Propaganda byla nedílnou součástí války a proto i zde mají místo propagandistické časopisy, plakáty a vojenské pohlednice. Druhá část, nazvaná „Prokletá válka“, je věnována památce vojáků všech národností, kteří na tomto území v letech 1915-1917 položili své životy.¹³²

Válka byla také motivem slovinských malířů a básníků, kterým je věnována jedna místnost v muzeu. Na zdech jsou kresby Frana Tratnika, Božidarja Jakca, olejomalby Ivana Vavpotiča, doprovázeny verši Alojza Gradnika.¹³³ Zajímavým exponátem této, ve srovnání s ostatními, poněkud skromnější sbírky, je sádrový model od sochaře Ladislava Kofránka, který vznikl pro později realizovaný památník na hřbitově v Logu pod Mangartom.

Na vrcholu Svete Gori stála ve 14. století svatyně o níž bohužel není známo mnoho informací, více informací je známo o nynější bazilice z let 1541-1544. Tehdy se zde tradovalo o zjevení Panny Marie a od té doby je Sveta Gora jedno z nejvýznamnějších slovinských mariánských poutních míst.

¹³² FUČÍK, J., PAVLÍK, M. *Sočská fronta 1915-1917*. Praha: Elka Press, 2008, s. 166

¹³³ SVOLJŠAK, P. *Soška Fronta*. Ljubljana: Cankarjeva založba, 2002, s. 61

Muzeum Velké války v italské **Gorici** navazuje na tradici „Muzeum první světové války“, které bylo založeno roku 1924 v paláci Attems. Od roku 1990 sídlí v areálu městského hradu „Borgo Castello“.¹³⁴ Expozice, která se zabývá boji mezi rakousko-uherskou a italskou armádou v celé šíři rozmezí let 1915-1918, je chronologicky uspořádána v deseti místnostech. Vedle bohatého a velmi zajímavého fotografického materiálu obsahuje také rozsáhlou sbírku dobových zbraní, uniforem a osobních předmětů vojáků obou stran. Velmi významná je prezentace některých dokumentů a sbírka medailí generála Armanda Diana. V muzeu se nachází také knihkupectví, knihovna a konferenční místnost.

Za pozornost stojí i návštěva muzea **Redipuglia – Dům 3. armády**. Muzeum je součástí monumentálního komplexu Redipuglia, největšího italského vojenského hřbitova na kterém jsou uloženy ostatky 100 187 padlých italských vojáků. Expozice v Domě 3. armády je rozdělena do tří prostorných místností. Sál „3a Armata“ představuje především osobní věci vojáků, fotografie dokumentující život v zákopech, uniformy, vyznamenání a ukázky válečné propagandy a letáků. Expozice v sále „Duca d’Aosta“ je věnována letecké válce, válce na moři, vzniku a budování památníku v Redipuglii a v neposlední řadě osobnosti velitele 3. armády vévodovi z Aosty. Sál „Grande Guerra“ prezentuje značné množství dobové výzbroje a výstroje, kterou používaly obě bojující strany. Zajímavá a unikátní je zejména vystavovaná výzbroj a výstroj úderných jednotek Sturmtruppe a Arditi. Celou expozici působivě doplňuje bohatý fotografický materiál.

Na vedleším kopci sv. Eliáše, na jehož úpatí Dům 3. armády stojí, je v muzeu pod širým nebem umístěna celá řada exponátů prezentujících dobovou dělostřeleckou výzbroj. Je zde široká škála vybavení používaných při bitvách na Krasu a velký plastový model části bojiště. Těsně pod vrcholem se nachází kaverna, kterou v průběhu fronty využívaly obě bojující armády. Na protějším svahu byla ve 30. letech 20. století vybudována kostnice, v níž jsou uloženy ostatky 100 187 padlých italských vojáků. Vpravo na úpatí tohoto největšího italského vojenského pohřebiště jsou dochovány zbytky opevněných italských zákopů.¹³⁵

Muzeí zabývající se první světovou válkou je na území Slovinska a Itálie opravdu nepřehledné množství. Jsou rozeseta po celém území na kterém se válčilo, tedy na úseku od Julských Alp až po Jadran. V Horním Posočí se nachází také velké

¹³⁴ [online] <http://prohereditate.com/sl/museum/C0007/> [cit. 2011-03-25]

¹³⁵ FUCÍK, J., PAVLÍK, M. *Sočská fronta 1915-1917*. Praha: Elka Press, 2008, s. 168

množství muzeí přírodního charakteru. O tyto památky se starají převážně různé dobrovolnické spolky. Namátkou vzpomenu organizaci Fundacija Poti miru v Posočju (Nadace Cesty míru v Posočí), která se zaměřuje na ochranu, obnovu a prezentaci historického a kulturního dědictví první světové války na Soči. Pod svou péčí zastřešuje přírodní muzea na Mengore, Mrzli vrh, Kolovrat, Čelo, Ravelnik, Zaprikaj a mnohé další. Co se týče obnovy kaveren, zákopů, budování a značení turistických cest, působí zde několik aktivních spolků – družstvo 1313, družstvo Mengore, družstvo Peski, Turistično družstvo Kobarid. V oblasti Krasu spravuje památky a instaluje informační tabule družstvo Svit Lokvica.

Hodnotné sbírky lze nalézt také u soukromých sběratelů. Soukromá muzea často umožňují spatřit celou řadu unikátů, ať už se jedná o výzbroj, výstroj nebo osobní předměty vojáků. Jedním ze známějších majitelů soukromé sbírky je Miloš Domevšček z Bovce, jehož sbírka obsahuje více než 700 předmětů, mezi nimiž najdeme několik odznaků dříve patřících českým vojákům.

6.3. Mezinárodní aktivity České Republiky

O statečném počínání a dosažení výborných bojových výsledků českých vojáků se mezi českou veřejností v minulosti příliš nevědělo. Je paradoxem českých dějin, českého historického vědění, že oběti této války zůstávaly zapomenuty, jejich význam a osud zkresleny. Z řady společenských a politických důvodů jsme se neměli o smrti desetitisíců českých vojáků mnoho dovědět. Totalitní komunistická propaganda vytvořila o českém vojáku mýtus zbabělce a vyzdvihovala vždy jen výkony „slavných“ legionářů. Výsledkem bylo smutné zanedbávání toho nejdůležitějšího co zbylo po padlých – jejich hřbitovů a památníků ležících mimo území České republiky.

Situace k lepšímu se začala měnit nástupem PhDr. Jany Hybáškové do funkce české velvyslankyně ve Slovinsku, kterou zastávala v letech 1997-2001. Žalostný stav a celkový nezájem o památky a hřbitovy českých padlých vojáků, ji přiměl k realizaci projektů za vytvoření lepší důstojnosti těchto míst. Její snaha se upírala k uzavření smlouvy mezi Českou republikou a Slovinskem, jež by obsahovala péči o hřbitovy a propagaci míst spojených s působením českých vojáků.

Po zemětřesení a silném poškození kaple sv. Ducha na Javorci v roce 1998, věnovaly Senát Parlamentu ČR 100 tisíc Kč a Ministerstvo obrany ČR 7 tisíc DEM na obnovu poničené kaple. Na výstavu „*Čeští vojáci v 1. světové válce*“ konané

v kobaridském muzeu od října 2001 do září 2002 věnovalo Ministerstvo obrany ČR 100 tisíc Kč. Výstavu připravil Vojenský historický ústav z Prahy.¹³⁶

Důležitým mezníkem vzájemné spolupráce byla *Dohoda o péči a válečné hroby*, vytvořena vládou České republiky a vládou Republiky Slovinsko, která vstoupila v platnost 6. června 2005. Usnesením vlády České republiky ze 30. srpna 2006 byla založena společná česko-slovinská mezivládní komise pro péči o válečné hroby (Komise). Ministr obrany Karel Kühnl byl pověřen, aby jménem vlády za českou stranu jmenoval a odvolával členy Komise. Byla také jmenována česká část komise, jež se řídí statutem. Návrh statutu byl zpracován českou stranou a odeslán k posouzení slovinské straně. Slovinská část Komise byla jmenována až v březnu 2009, proto česká strana znovu zaslala slovinským partnerům návrh statutu Komise a požádala o jeho projednání v polovině roku 2009. V této souvislosti byla pozvána česká část Komise na I. zasedání Komise, které se uskutečnilo ve dnech 22.-23. ve slovinské Lublani a Kobaridu. V průběhu tohoto zasedání byl podepsán *Statut Komise pro péči o válečné hroby*. Hlavními úkoly šestičlenné (rovné zastoupení obou zemí) Komise jsou především: „napomáhat vyhledávání a evidování českých i slovinských válečných hrobů, o případech objevení nových hrobů neobsažených ve vedených seznamech a o všech známých případech protiprávních činů vůči hrobům“ a zabývat se řešením otázek spojených s problematikou, udržováním, ochranou hrobů a pietním nakládáním s nimi; zabezpečováním přístupu k hrobům za účelem jejich údržby a úpravy či vzdání úcty padlým; umístěním hrobů a jejich přemísťováním; exhumacemi ostatků a jejich převozy; vyjadřovat se k doplňkovým protokolům sjednávaným mezi smluvními stranami; řešit spory vzniklé při provádění a výkladu Dohody“. Komise v rámci jednání navštívila i pohřebiště rakousko-uherských vojáků v Logu pod Mangartom a v Dutovlje, na kterých jsou pohřbeni vojáci z českých zemí.¹³⁷ II. zasedání Komise je plánováno na konec října 2011 v České republice.

Finanční podpora pokračovala i nadále a v roce 2005 poskytlo ministerstvo obrany ČR Slovinsku dar na údržbu válečných hrobů 25 tisíc Kč, v roce 2006 pak 15 tisíc Kč (v obou letech bez konkrétního určení). V roce 2008 byla poskytnuta částka 60 tisíc Kč pro hřbitovy v Brje, Kamniku a Ptuj. V rozmezí let 2001-2006 byly poskytnuty finanční dary určené přímo na opravu vojenského hřbitova v Dutovlje v celkové výši 685 tisíc Kč.

¹³⁶ Veškeré informace týkající se poskytnutí částek získané na základě e-mailové korespondence s pracovníkem Ministerstva obrany zahraničních věcí ČR Markem Pavlíkem [cit. 2011-03-24]

¹³⁷ [online] <http://www.army.cz/scripts/detail.php?id=7112> [cit. 2011-03-24]

Na obnovu pomníku na hoře Mrzli Vrh v roce 2008, darovalo ministerstvo obrany 30 tisíc Kč. Kromě příspěvků na přímou obnovu pomníků a hřbitovů, přispělo Ministerstvo obrany ČR částkou 15 tisíc Kč na zpracování dokumentace a informační databáze k pohřbeným českým vojákům, později vydané tolminským muzeem.

6.4. Výstavy zaměřené na památku českých padlých vojáků na sočské frontě

O každodenním vojenském životě, strádání a odříkání dnes vypovídají dochované dokumenty, deníky, svědectví a předměty, které jsou uchovány v muzeích a v soukromých sbírkách. Výstavy jsou pak nejvhodnější příležitostí, jak s těmito předměty seznámit širší veřejnost a napomoci tím k uchování vzpomínky na početné, mnohdy tragické lidské osudy.¹³⁸

Jak už jsem zmiňoval v jedné z předešlých kapitol, jedna z prvních výstav týkajících se českých vojáků bojujících na sočské frontě, se konala od října 2001 do září 2002 ve vojenském muzeu v **Kobaridu**, za přispění českého Ministerstva obrany a Vojenského historického archivu z Prahy.

Výstava, která později dosáhla mezinárodních rozměrů byla otevřena v muzeu ve slovinském **Tolminu** od 26. května do 30. září 2007 a byla uvedena pod oficiálním názvem *Soška fronta 1915-1917. S Čehi na soški fronti. Vojaki iz čeških dežel na Soški fronti – Tri zgodbe astro-orških vojakov s soškega bojišča* (S Čechy na sočské frontě – Tři příběhy rakousko-uherských vojáků ze sočské fronty). Díky materiálům, které uchovali a starostlivě opatrovali účastníci bojů na Soči a potom péči převzali jejich příbuzní, provází výstavu příběhy tří vojáků: Eurena Krause-Lazareviče, Franze Aignera a Klementa Melichera. Vystavené obrazové dokumenty názorně ukazovaly život v tolminské části bojiště, které nebylo díky statečné obraně nikdy nepřitelem dobyt. Výstava byla vytvořena za spoluúčasti badatelů z Chorvatska, Rakouska, Slovinska a také České republiky.¹³⁹

K poděkování slovinské veřejnosti za pietu a udržování památek po českých vojácích sočské fronty 1915-1917 přispěla i česká část výstavy v Tolminském muzeu. Toto skromné dílo vzniklo z české občanské iniciativy, za podpory a záštity poslankyně Evropského parlamentu a bývalé velvyslankyně České republiky ve Slovinsku paní Jany Hybáškové.

¹³⁸ FUČÍK, J. *Katalog mezinárodní výstavy k 90. výročí bitev na Soči „ISONZO 1915-1917“ s českou účastí na téma „Vojáci z českých zemí na sočské frontě“*. Příbramská tiskárna, 2007. s. 3

¹³⁹ FORTUNAT ČERNILOGAR, D. *Soška fronta 1915-1917. Ob 90. letnici zadnjih bojev na Soči*. Katalog mednarodne slovensko-češke razstave. Tolmin, 2007. s. 95

Česká expozice „*Vojáci z českých zemí na sočské frontě 1915-1917*“ byla uspořádána do dvou částí: první část, jejímž iniciátorem a autorem byl Ing. Artur Rehberger, vznikla nejprve jako regionální akce v západočeské metropoli Plzni, přinášející zprávu o statečném boji plzeňských pětaticáků v roce 1915, především na Mengore. Připomněla rovněž význam válečné produkce ve Škodových závodech – největší zbrojovce rakousko-uherské monarchie. Panelů v této části výstavy bylo postaveno celkem sedm. Druhá část, jejímž autorem byl Josef Fučík, byla určena k roku 1917 a nesla název: *Slovinci a Češi ve válce a míru 1917 - 2007*. Uvádí nejen přehled významného vojenského potenciálu zemí Koruny české, ale zaměřuje se především na boje pluků z českých zemí v 10. a 11. sočské bitvě, jakož i na odchod ze sočské fronty po průlom u Kobaridu. Její závěr, připomínající poválečný osud vojáků z fronty, nabádá k hlubšímu úsilí při objevování společných dějin jako východiska k prohlubování naší spolupráce.¹⁴⁰ O těsných vztazích Čechů a Slovinců ve vzájemném poznávání velkého sočského dramatu 1915–1917 není proto překvapením, že posledním žijícím vojákem 28. pěšího pluku, který navždy odešel ke své nebeské armádě 13. února 2001 ve věku 103 let se stal Slovinec, pan Ivan Kovačič z Avčí. Tato část byla poskládána z následujících šesti panelů, panel č. 1. – 2.: Vojáci ze zemí Koruny české v první světové válce a jejich účast na sočské frontě; panel č. 3.: Nejvýznamnější boje českých pěších pluků na Soče a jejich soustředění na jižním křídle v 10. a 11. bitvě; panel č. 4: Pražský pěší pluk č. 28 na sočské frontě; panel č. 5: Česká 21. střelecká divize v 11. sočské bitvě „braňte Banjšice!“; panel č. 6: „Caporetto“ – odchod ze sočské fronty a návraty na Soču. Součástí české expozice byl rovněž vybraný soubor knih s problematikou rakousko-uherské monarchie a první světové války, vydaných nakladatelstvím Elka Press, Mladá fronta, Paseka a Havran.¹⁴¹

K výstavě byl vydán obsáhlý katalog *Soška fronta 1915-1917*, kde najdeme informace ve slovinštině, angličtině, němčině, italštině a češtině.

Po ukončení výstavy v Tolminu putovala česká část expozice do Evropského parlamentu v **Bruselu**. Zde se konala čtyřdenní výstava zahájena dne 3. prosince 2007. Na výstavě se podílel pan Arthur Rehberger a pak další instituce jako Moravské zemské

¹⁴⁰ FORTUNAT ČERNILOGAR, D. *Soška fronta 1915-1917*. Ob 90. letnici zadnjih bojev na Soči. Katalog mednarodne slovensko-češke razstave. Tolmin, 2007. s. 94

¹⁴¹ FUCÍK, J. *Katalog mezinárodní výstavy k 90. výročí bitev na Soči „ISONZO 1915-1917“ s českou účastí na téma „Vojáci z českých zemí na sočské frontě“*. Příbramská tiskárna, 2007. s. 10-13

muzeum apod. Dle korespondence člena Evropské demokratické strany, měla výstava v Bruselu značný úspěch.¹⁴²

Po výstavě v Bruselu byla výstava otevřena také v Praze. Konala se od 17. března do 11. dubna v areálu Karlovy Univerzity v Jinonicích. Výstava byla uvedena pod oficiálním názvem *Češi ve velké válce, Soča – Caporetto 1917* a součástí zahájení výstavy, byla přednáška autorů Josefa Fučíka a Arthura Rehbergera.

Výstava s názvem *Vojáci z českých zemí na sočské frontě 1915-1917* uvedlo v období od 7. března do 20. dubna 2009 Vlastivědné muzeum **Slaný**. Výstavu připravilo tamější muzeum ve spolupráci s europoslankyní Janou Hybáškovou. Základem byla putovní výstava ze slovinského Tolminu. Zahájení výstavy obstaral svou přednáškou pan Josef Fučík a přijeli i tři dobrovolníci ruské, italské a rakouské uniformě. Putovní výstava byla umístěna na saporámech a ve vitrínách byli umístěny sbírkové předměty po legionářích, jichž je majitelem muzeum ve Slaném. Převážně se jednalo o šátky, zdravotnické doplňky, pušky, dopisnice, čepicové odznaky, čepice, vojenský kufr a jiné. K výstavě byla vydána pamětní pohlednice a katalog. Návštěvnost akce byla průměrná k tamním městským poměrům.¹⁴³

Ve dnech 30. dubna až 14. června 2009 se uskutečnila výstava *Naši na Soči – výstava o zapomenuté armádě statečných* v Městském muzeu v **Ústí nad Orlicí**. Výstavu zahájila europoslankyně Jana Hubáčková za spoluúčasti členů historické jednotky pěšího pluku č. 98 Klubu vojenské historie Pardubicko. Výstava zde byla uspořádána do tří částí: vojáci z českých zemí na sočské frontě 1915-1917; trojrozměrné plody bojiště a rakousko-uherská vojenská faleristika (řády a medaile). Kromě putovních panelů byla výstava doplněna exponáty ze soukromých sbírek. K vidění bylo množství předmětů pocházejících ze sočské fronty, nalezených členy Tradiční historické jednotky c. a k. pěšího pluku č. 18 z Hradce Králové. Kolekce řádů a medailí Rakouska-Uherska byla zapůjčena taktéž ze soukromé sbírky. Na výstavě byla zdarma k dispozici brožura *Isonzo front 1915-1917* přivezena Janou Hubáčkovou. Nabídku publikací byla doplněna o titul *Zachovej nás Hospodine*.¹⁴⁴ Návštěvnost této výstavy byla cca 950 návštěvníků.¹⁴⁵

¹⁴² Na základě e-mailové korespondence s členem Evropské demokratické strany Lukášem Pachtou.

¹⁴³ Na základě e-mailové korespondence se zaměstnankyní Vlastivědného muzea Slaný Boženou Frankovou [cit. 2011-03-24]

¹⁴⁴ ZAHÁLKA, M. *Zachovej nás Hospodine*. Ústí nad Orlicí, 2008.

¹⁴⁵ Na základě e-mailové korespondence se zaměstnancem Městského muzea Ústí nad Orlicí Martinem Zahálkou

Poslední místem, kde se uskutečnila výstava pod záštitou Jany Hybáškové bylo Vlastivědné muzeum a galerie v **České Lípě**. Výstava *První světová válka* se konala po dobu od 19. září do 21. listopadu 2009 a kromě původních 17 svinovacích panelů výstavy ji tvořily expozice sestavené za pomoci sběratelů z řad klubů vojenské historie. Výstava v České Lípě vznikla za podpory Rady Evropy ve spolupráci s historiiky plzeňského muzea. V průběhu vernisáže byl připraven a rozdán průvodní katalog z tolminské výstavy. Návštěvnost této výstavy je neznámá.¹⁴⁶

Výstav s tematikou první světové války bylo v novodobé České republice několik, namátkou vzpomenu výstavu pořádanou v dubnu 2009 na Pražském hradě, kterou zahájil český prezident Václav Klaus. Byla zde vystavena sbírka 500 fotografií zachycující život a boje 28. „českého“ a 47. pěšího pluku na haličské a italské frontě.¹⁴⁷ Další výstava tématicky se vázající k první světové válce probíhala od konce května 2008 v Dietrichsteinském paláci v Brně. Organizovalo ji historické oddělení Moravského zemského muzea pod názvem *Léta zkázy a naděje 1914-1918 s podtitulem Češi a Moravané na frontách Velké války a vznik ČSR*. Na výstavě byly prezentovány předměty z desítek tuzemských a zahraničních muzejních nebo galerijních institucí, ale i od soukromých sběratelů. Mezi rozsáhlými informacemi a předměty nebyly také opomenuty vzpomínky na zápolení českých vojáků na sočské frontě.¹⁴⁸

6.5. Hřbitovy a pomníky

Na území Republiky Slovinsko se nachází několik desítek vojenských hřbitovů z první světové války. Hřbitovy vznikaly převážně v blízkosti bojové linie a polních nemocnic, je ovšem nutné připomenout, že největším pohřebištem se stalo samotné bojové pole. V zápalu boje nebylo možné padlé odvážet a pohřbívat. Po válce bylo mnoho hřbitovů redukováno a dnes již není možné určit jejich lokaci. Víme například, že ostatky padlých vojáků českobudějovického pluku pochovaných pod sedlem Pretovč na úbočí Mrzleho vrhu a vojáků plzeňského praporu pochovaných pod vrcholem Mengore, byly převezeny z dnes již nedochovaných hřbitovů, po hřbitovech v blízkých vesnicích. Vojáci z českých zemí padlí v prostoru sočské fronty, jsou pochováni

¹⁴⁶ Na základě e-mailové korespondence se zaměstnancem Vlastivědného muzea c České Lípě Ladislavem Smejkaem

¹⁴⁷ [online] http://zpravy.idnes.cz/podivejte-se-jak-cesky-vojak-1-svetove-valky-zachytil-zivot-svych-druhu-1n8-/domaci.asp?c=A090407_215159_domaci_anv [cit. 2011-03-24]

¹⁴⁸ [online] <file://localhost/C:/škola/bakalářka/stáhlé%20věci%20od%20Hybáškové--výstavy+neco%20málo%20hřbitovy/výstava%20brno/MZM%20-%20výstava.mht> [cit. 2011-03-24]

pravděpodobně na většině rakousko-uherských vojenských hřbitovů. Určení jejich hrobů je dnes velmi složité, neboť naprostá většina z nich již není označena.

Němečtí vojáci ze sočského bojiště jsou pohřbeni v německé kostnici v Tolminu, která byla postavena po první světové válce v roce 1936. Itálie v meziválečném období postavila tři velká osária v Kobaridu, Oslavii a Redipuglii.

Velkou snahu a péči o obnovu dosud zachovaných hřbitovů projevila až po vzniku samostatného Slovinska jeho vláda. Ministerstvo práce, rodiny a sociálních věcí Republiky Slovinsko zahájilo program na obnovu vojenských hřbitovů z první světové války.¹⁴⁹

Nejvíce identifikovatelných hrobů českých vojáků lze najít na čtyřech hřbitovech u vesnice **Brje pri Komnu**. Na hřbitově **Brje** je pohřbeno 1500 rakousko-uherských vojáků, kteří z velké části zemřeli v polní nemocnici, která v Brje působila. Podle štítků na malých betonových křížích, usazených v zemi, můžeme rozpoznat, že zde odpočívají i vojáci z českých zemí, příslušníci českobudějovického 91. pluku, píseckého 11. pluku, čáslavského 21. pluku, vysokomýtského 98. pluku a benešovského 102. pluku. Důkazů po pohřbených českých vojácích je zde několik. Při obhlídce pomníčků lze narazit na dobře čitelné štítky se jmény českých vojáků. Společný pomník mají příslušníci 11. píseckého pluku Urban Antonín a Havel Antonín. Tito vojáci zahynuli shodně 20. května, tedy v době kdy na Krasu probíhala 10. sočská bitva, v níž byl zapojen i 11. písecký pluk. Dalším českým vojákem, jehož jméno je na pomníčku dobře čitelné, je Olach Josef, který zemřel 27. května 1917 a byl vojákem 91. českobudějovického pluku. Na úplném konci hřbitova se nachází ještě jeden křížek českého vojáka Bohumila Petráska, na štítku bohužel není uvedeno jeho datum úmrtí, ani číslo pluku u kterého sloužil. Velký a dobře zachovalý pomník připomíná památku poručíka Wenzla Kotíka, zemřelého 28. května 1917. Kromě pomníků se zde nachází i jedna pamětní deska českého vojáka. Deska je umístěna na kamenné zdi vlevo od vstupní brány a je věnována vojákovi 102. benešovského pluku Františkovi Pokornému, který zahynul 7. prosince 1917 v nedaleké Sežaně. V roce 2003 bylo pohřebiště rekonstruováno a obnoveno. Dnes je zapsáno jako národní kulturní památka.

Dalším hřbitovem v okolí obce je hřbitov s označením **Brje I.**, nacházející se u hlavní cesty směrem k vesnici Tublje pri Komnu. Místo posledního odpočinku zde našli vojáci z různých zemí rakousko-uherské monarchie, mezi nimi i vojáci 91. pěšího pluku

¹⁴⁹ FUČÍK, J., PAVLÍK, M. *Sočská fronta 1915-1917*. Praha: Elka Press, 2008, s. 170

z Českých Budějovic, kteří zemřeli v polní nemocnici Brje. Na tomto hřbitově se mi bohužel nepodařilo z žádného pomníku vyčíst jméno českého vojáka. Také toto pohřebiště prošlo v roce 2004 rekonstrukcí. Na hřbitově **Brje II.** jsou mezi 1300 padlými, pohřbeni i vojáci 98. pěšího pluku z Vysokého Mýta, z 21. pěšího pluku z Čáslavi a z 3. pěšího pluku z Kroměříže. Většina pohřbených sem byla přivezena z polní nemocnice v Brje. Mezi početnými pomníčky je také jeden se jmény českých vojáků. Jmenovali se Lašaban Josef, Cep František, Nesládek Alois a byli to příslušníci 21. čáslavského pluku. Všichni tři vojáci zahynuli 24. října 1917, tedy v první den německo-rakouské ofenzívy, do níž se zapojil i 21. čáslavský pluk. Také tento hřbitov byl opraven a zrekonstruován v roce 2003.

Posledním hřbitovem, nacházejícím se v katastru obce, je hřbitov s označením **Brje III.** Na hřbitově je pochováno na 1200 padlých vojáků různých národností, pohřbeno je zde i několik vojáků 91. pěšího pluku z Českých Budějovic, kteří, dle nápisů na kovových tabulkách, našli svou smrt v bojích během roku 1916. Na jednom poměrně zachovaném pomníku je možno vyčíst vzpomínku na poručíka tohoto pluku Karla Hájka.

Jako všechny ostatní hřbitovy v obci Brje byl i tento hřbitov opraven a zrekonstruován, stalo se tak v roce 2004.

Boje na hoře Rombon byly osudnými pro mnohé rakousko-uherské vojáky, 859 je jich pohřbeno na hřbitově v **Logu pod Mangartom.** Jsou zde pochováni vojáci různých národností - Chorvati a Srbové z Bosny, Slovinci, Rakušané, Němci a Češi, kterých je identifikovaných 39.¹⁵⁰ Hřbitov v Logu pod Mangartom je jeden z mála hřbitovů, který si zachoval původní tvář vojenských hřbitovů z první světové války. Jsou zde zachovány náhrobky, které představují železné kříže usazené v zemi, na nichž jsou čitelné tabulky padlých vojáků. Padlým vojákům byl vystaven roku 1917 památník s německým nápisem "Dem Andenken der Tapferen Verteidiger des Rombon und der in den Kaempfen im Flitscher Becken heldenmuetig gefallen Soldaten". Památník představuje rakouského lovce a bosenského infanteristu – obránce Rombonu. Autorem tohoto památníku je český sochař – voják Ladislav Kofránek z Prahy. Nápis o autorovi je vyryt na zadní části památníku, vedle něhož jsou vyryty i zkratky nasazených vojenských jednotek. Na tomto hřbitově byla vystavena čtvrtým bosenskohercegovským plukem

¹⁵⁰ Veškeré údaje o počtu pohřbených českých vojáků jsem použil z pramene viz. FORTUNAT ČERNILOGAR, D., GALIĆ, L., PIRIH, D., SVOLJŠAK, P., *Tolminsko mostišče II.* Tolminski muzej, 2005

mešita, která byla po válce srovnána se zemí, protože byla původně postavena jen pro náboženská setkání islámských věřících. Dnes lze podobu mešity spatřit pouze na fotografických snímcích neznámého autora.¹⁵¹ Hřbitov patří mezi ty lépe zachované. V blízkosti hřbitova se nachází hornická štola, která sloužila během války jako důležitá komunikace k přepravě vojáků, zbrojního materiálu a zásob potravin.

Ve vesnici **Dutovlje** se nachází hřbitov, který je největším pohřebišťem českých vojáků padlých na sočské frontě a v první světové válce vůbec. Podle údajů vídeňského vojenského archivu je zde pohřbeno více než tři tisíce českých vojáků.

Hřbitov připomíná zahradu s velkým křížem uprostřed, kde byly při mé poslední návštěvě na podzim roku 2010 umístěny vzpomínkové věnce od českých spoluobčanů. Toto jedinečné místo vzbuzuje v dnešních návštěvnících údiv. Jedinečné umístění v krasovém údolí zdůrazňuje estetickou a přesvědčivou hodnotu hřbitova. Hřbitov je zařazen mezi národní kulturní památky Republiky Slovinska. Na informační tabuli, provázející každý vojenský hřbitov, je vedle slovinského, anglického a německého, také česky psaný text s informacemi o hřbitově. Tento hřbitov se pro Českou republiku stal symbolickým místem k uctění památky všech obětí bojů na sočské frontě a mnozí ze státních představitelů České republiky při svých oficiálních návštěvách Slovinska nevynechají příležitost navštívit tento hřbitov a vzdát hold statečnosti padlých českých vojáků.

Dalším hřbitovem, na kterém lze najít vzpomínku na české vojáky, je hřbitov ve vesničce **Sveto**, kde byla v průběhu trvání bojů postavena polní nemocnice. Na tomto hřbitově jsou pohřbeni především vojáci maďarské národnosti, avšak je tu k nalezení nepřehlédnutelná kamenná stéla, na níž je vytesán nápis v češtině, připomínající památku minometníka Josefa Vaněčka.¹⁵² Podle záznamů vídeňského archivu je zde pochováno 5103 vojáků. Na hřbitově nejsou téměř žádné pomníky, je zde zachován pouze jeden velký kamenný pomník, vedle nějž je jeden malý pomníček pyramidového tvaru.

Na hřbitově v **Modrejčích** je pochováno více než 3000 vojáků, kteří sem byli převezeni z bojové linie mezi Mengore a Seli. Na hřbitově jsou pochováni vojáci plzeňského 35. pěšího pluku, kteří padli v bojích na vrchu Mengore. Na náhrobcích jsou již bohužel nečitelné nápisy. Malé pomníčky s křížem jsou zasazené v zemi a seřazeny v několika řadách. Uprostřed hřbitova, kde se kříží malé chodníčky a tvořící obrazec

¹⁵¹ SVOLJŠAK, P. *Soška Fronta*. Ljubljana: Cankarjeva založba, 2002, s. 33

¹⁵² FUČÍK, J., PAVLÍK, M. *Sočská fronta 1915-1917*. Praha: Elka Press, 2008, s. 178

kříže, je postaven betonový památník s kovovým křížem. Památník byl postaven v roce 2002.

Vojenský hřbitov v Modrejčích byl vystaven ve dvou etapách. Nejdříve začaly s jeho budováním Rakušané, kteří na něm pohřbili v roce 1916 padlé na Mengore a Selách. Po skončení války Italové hřbitov rozšířili a pohřbili na něm 2750 vojáků v 550 hrobech.

Ve vesnici **Loče u Tolminu** je pohřbeno asi 3300 rakousko-uherských vojáků a byl zřízen v roce 1916. Vojáci padlí na území mezi Vodelem a Krnem, byli různých národností. Českých vojáků je zde pochováno kolem 700, převážně od pluků z Českých Budějovic, Plzně a Hradce Králové. Tito vojáci jsou vzpomínáni i na pamětních deskách v kostele sv. Ducha na Javorci. Mezi padlými byli i vojáci z Itálie a Německa, jejichž ostatky byly exhumovány a uloženy do německé kostnice u Tolminu a do italské kostnice v Oslavje v letech 1938-1939. Na hřbitově se nachází malé betonové náhrobky s křížem usazeným v zemi, většina z nich je bohužel bez jména a příjmení padlých. Výjimkou jsou pouze větší pomníky velitelů, kde jsou jména uvedena, nechybí ani data narození a úmrtí. Uprostřed hřbitova stojí pomník ve tvaru pyramidy, věnován je padlým vojákům 30. pěšího pluku císařsko-královské armády (Kuk IR n.30).

Hřbitov se nachází mezi skalisky a je hezky upraven. Informační tabule před hřbitovem je kromě angličtiny, němčiny a slovinštiny, také v českém jazyce.

Vojenský hřbitov **Trenta** neleží přímo v této obci, ale asi 2km směrem k horskému masivu Vršič. Na hřbitově nejsou pohřbeni jen rakousko-uherské vojáci, ale i ruští zajatci, kteří stavěli cestu přes průsmyk Vršič. Je zde pohřbeno jen asi 200 vojáků,¹⁵³ přesný počet ruských občanů není znám. Pomníky tvoří asi metrové železné kříže, většina z nich je bez štítku se jmény padlých. Uprostřed hřbitova jsou dvě mramorové pamětní desky, z nichž jedna je ve slovinském jazyku a druhá v jazyku německém. Hřbitov sousedí s hřbitovem civilním a je o něj náležitě staráno.

Ve vesnici **Soča** se nachází hřbitov v bezprostřední blízkosti kostela sv. Josefa a místo posledního odpočinku zde našlo 1480 vojáků pohřbeno v 738 hrobech. Na hřbitově našli poslední místo odpočinku jak vojáci z rakouské monarchie, tak z Itálie. Bojovali převážně mezi Črnim vrhom na levém a Grintavcem na pravém břehu řeky Soče. Nejvíce je zde pohřbených Maďarů, Bosenských Srbů, méně pak Slovinců,

¹⁵³ [online]
http://finder.si/Krajisi_izleti_v_Bovcu_in_okolici/Pokopalisca_in_kostnice/Vojasko_pokopalisce_pri_Trenti/ [cit. 2011-03-25]

Poláků a Čechů, kterých je na tomto hřbitově nejméně 110. Hřbitov je nápaditý díky velkému obrazci kříže, poskládaného z velkých kamenů ve svahu. Po levé straně od kříže je v zemi usazen kamenitý pomník s německým nápisem „Schwurgetreu“ 1915-1917, což lze do češtiny přeložit jako „přísaha věrnosti“. Nad křížem na malé skalce se nachází ještě jeden památník, k němuž se dá jen stěží dostat. Hřbitov je terasovitého charakteru, kdy jsou jeho části oddělovány kamennými zídkami. Hřbitov je velmi úzce spjat s přírodou do jejíhož schématu ideálně zapadá.

Hřbitov a kostel sv. Josefa je neodlučitelně spojen s osobou českého vojáka a malíře Josefa Váchala. Ten v době, kdy byl hospitalizován v sočské polní nemocnici, kostel vymaloval a věnoval se také kresbě kovových tabulek. Malby jsou již bohužel překryty, ale přece jenom vzpomínka na Váchala v kostele zůstala. Je zde možné spatřit 16 dřevěných tabulek s křesťanskými motivy v oknech kostela. Svoje pocity a dojmy z pobytu na frontě a ve vesnici Soči Váchal popisuje ve své knize „*Malíř na frontě*“.¹⁵⁴

Na hřbitově v blízkosti městečka **Bovec** bylo pohřbeno asi 600 rakousko-uherských vojáků, zachováno je zde 546 pomníčků. Pomníky jsou beze jména, z čehož lze usoudit, že se jedná o neznámé padlé. Náhrobky usazené v zemi jsou z mramoru a v pravé horní části mají kříž. Větší část těchto náhrobků je opravena, část náhrobků je původní. Uprostřed hřbitova se nachází velký kříž z broušeného kamene s německým nápisem k uctění památky statečných vojáků. Poslední odpočinek zde našli vojáci bojující u Bovece, na Romonu a Čuklji. Byli zde pochováni i vojáci italské národnosti, jejichž ostatky byly v roce 1938 převezeny do italské kostnice v Kobaridu.

Dnešní podoby dostal hřbitov v roce 1922, kdy jej takto upravili Italové.

Hřbitov v **Kamniku** byl vybudován na místě původního hřbitova francouzských vojáků z let 1809-1813. Je zde zachováno kolem 130 náhrobků a uprostřed stojí mramorový kříž s pamětní deskou. Na hřbitově je pohřbeno 109 rakousko-uherských vojáků různých národností Slovinců, Němců, Poláků, Ukrajinců, Maďarů, Chorvatů a také Čechů. První voják zde byl pohřben 25. srpna 1915.

Dalším významným hřbitovem na slovinském území je hřbitov vzdálený asi 300 metrů od vesnice **Gorjansko**, který je považován za vůbec největší rakousko-uherský vojenský hřbitov. Na tomto hřbitově je pochováno více jak deset tisíc padlých vojáků. Jsou zde pochováni rakousko-uherské vojáci různých národností, kteří padli v letech 1915-1917 na sočské frontě. Hřbitov je rozdělen do několika částí tzv. zahrad. Hroby

¹⁵⁴ VÁCHAL, J. *Malíř na frontě*. Praha: Paseka, 1996

jsou v podobě betonových křížů nebo náhrobků. Přímo naproti vstupní bráně je postaven velký pomník s italským nápisem. Na pomníku je instalována mříž, za níž je obraz Panny Marie. V pravé části hřbitova narazíme na jeden z nejlépe zachovaných náhrobků s českým nápisem, který nechal dělostřelci Vladislavu Oškerovi z Neobuzi na Moravě postavit jeho bratr.¹⁵⁵ V blízkosti tohoto pomníku se nachází další pomník vojáka české národnosti, nadporučíka Wenzla Pinkavy, příslušníka českobudějovického 91. pěšího pluku. Hřbitov je zachován v původní podobě, která je přizpůsobena charakteru oblasti Krasu. Hřbitov je vesnicí celoročně udržován a protože se jedná o národní kulturní památku, je otevřen pouze po dohodě se zastupiteli obce Gorjansko. V letech 1996-2003 byl hřbitov obnoven za přispění ministerstva práce, rodiny a sociálních věcí Republiky Slovinsko.

Poslední hřbitov, kde lze narazit na stopy českých vojáků, se nachází ve vesnici **Branik**. Betonové kříže jsou zde soustředěny na kolmé metrové zídce podél chodníku vedoucího středem hřbitova, který je odděluje od malé loučky, kde byly umístěny dřívě. Na louce dnes stojí pouze osamocený mramorový pomník s bílým křížem. Na tomto hřbitově je pochováno také nemalé množství českých vojáků. Leží zde vojáci z pěších pluků č. 3 (Kroměříž), 11 (Písek), 21 (Čáslav), 28 (Praha), 91 (České Budějovice) a 102 (Benešov). Při prohlídce lze narazit na pomník padlého Josefa Kozubíka. Bezpochyby se jedná o vojáka sloužícího u 3. kroměřížského pluku. Josef Kozubík zemřel 16. února 1917 a jeho štítek se skrývá pod číslem 97. V obci se nachází ještě jeden vojenský hřbitov, kde jsou také pochováni vojáci českých pěších pluků č. 1 (Opava), 3 (Kroměříž), 21 (Čáslav), 93 (Šumperk) a 100 (Těšín).¹⁵⁶

Vzhledem k tvrdosti bojů v 11. bitvě v okolí Banjšické planiny, kde bojovalo také několik jednotek z českých zemí, lze téměř s jistotou předpokládat, že tito padlí budou pochováni v okolních hřbitovech. Hřbitovy v okolí Banjšické planiny se nacházejí v obcích Banjšice, Kal nad Kanalom a Čepovan. Protože na těchto hřbitovech zcela chybí nápisy či jmenovky na hrobech, patrně se nikdy nedozvíme, kdo je zde opravdu pohřben.¹⁵⁷

Na hřbitovech v okolí Tolminu jsou uloženi padlí brněnského 8. pluku, královehradeckého 18. pluku, českobudějovického pluku a také 17. a 25. praporu polních myslivců rovněž z Brna, kteří byli nasazeni v prostoru Vodel, Mrzli vrh, Sleme

¹⁵⁵ FUCÍK, J., PAVLÍK, M. *Sočská fronta 1915-1917*. Praha: Elka Press, 2008, s. 178

¹⁵⁶ Tamtéž, s. 179

¹⁵⁷ Tamtéž, s. 180

a Rdeči rob. Přesná místa jejich posledního odpočinku zatím zůstávají stejně jako u mnoha dalších nejasná.

Zachovaných památek na české vojáky kromě hřbitovů dnes již není mnoho. Situace se změnila až v posledních pár letech, kdy příbuzní a spolky vojenských historiků umísťují pamětní desky na místa bojů nebo na místa posledního odpočinku padlých vojáků.

Jedna z těchto pamětních desek je umístěna uprostřed křížové cesty vedoucí na vrch **Mengore**. Deska zabudovaná v kamenité zídce má uprostřed český státní znak a je věnována všem českým a moravským vojákům, kteří položili své životy na slovinské půdě v řadách c.k. rakousko-uherské armády. Na pomníku jsou uvedena čísla všech války se zúčastněných pluků.

Památník nechal vybudovat Sbor brněnských městských střelců a slavnostně byl odhalen 21. července 2002 se sólovým přednesem houslového virtuóza z Lublaně.¹⁵⁸ V době mé návštěvy zde byl položen věnec na památku padlých právě tímto sborem z roku 2007.

Další pamětní deska, vybudovaná Sborem brněnských městských střelců, se nachází u **Doberdobského jezera**. Obsahuje stejný nápis jako deska na Mengorách, který je ale přeložen ještě v italském jazyce. Deska byla odhalena v roce 2001.

Obnovený pomník padlým vojákům II. praporu královehradeckého 18. pěšího pluku se nachází na **Mrzlem vrhu**. Byl postaven v roce 1916 přímo na hromadném pohřebišti vojáků tohoto pluku. Pomník byl objeven až 90 let po jeho postavení v roce 2006. Po dohodě hradeckého Klubu vojenské historie a spřátelené organizace Društva Peski došlo k rekonstrukci pomníku. Odhalen byl 16. srpna 2008 za účasti tehdejší velvyslankyně České republiky Ivy Hlavsové a plzeňského duchovního.¹⁵⁹

V **Mostě na Soči** najdeme památník věnovaný 15. sboru rakousko-uherské armády, která bojovala v 15. sočské bitvě mezi Krnem a Avčemi. Těchto bojů se zúčastnil také prapor II/18 z Hradce Králové, 17. prapor polních myslivců z Brna a 25. Jihomoravský prapor polních myslivců. Na stěně s výklenky leží podesta, na níž je vyobrazen meč s maskou a otep slámy, nad podestou je mramorová deska s nápisem „Hier kampfte das XV. Korpus“, česky „zde bojoval 15. sbor“.

¹⁵⁸ FUCÍK, J. *Katalog mezinárodní výstavy k 90. výročí bitev na Soči „ISONZO 1915-1917“* s českou účastí na téma „Vojáci z českých zemí na sočské frontě“. Příbramská tiskárna, 2007. s. 10

¹⁵⁹ VRIČAN, J. *Po zapadlých stopách českých vojáků. Z Julských Alp k Jadranu*. Olomouc: Ondřej Havlík, 2008, s. 9

Jednu z nejpůsobivějších památek po českých vojácích v oblasti sočské fronty, kterou by si neměl žádný návštěvník nechat ujít, je dřevěná **kaple sv. Ducha na Javorci**. Tento skvost se nachází přímo v páteři horského průběhu sočských bitev, ve svůdném a pohádkovém okolí Krnského pohoří, na výhledové terase nad planinou Polog nad Zatoľminem v dolině řeky Tolminky. Kaple byla postavena vojáky rakousko-uherské 3. horské brigády, k uctění památky svých padlých kamarádů a spolubojovníků, a v době trvání fronty sloužila také bojujícím vojákům a civilnímu obyvatelstvu, kteří zde nacházeli duchovní útočiště. Vypracováním projektu byl pověřen příslušník 3. horské brigády, vídeňský architekt, scénograf, choreograf a malíř Remigius Geyling (1878-1974). Organizací a řízením stavby poté převzal nadporučík maďarského původu Géza Jablonszky.¹⁶⁰ Mezi vojáky byla zahájena sbírka na výstavbu kaple a 4. dubna 1916 byl položen základní kámen. Práce na stavbě probíhaly díky bohatým zdrojům kamene a dřeva velmi rychle a už 1. listopadu 1916 byla kaple dokončena. Kostel vojáci vystavěli k uctění památky mrtvých v boji, ale také jako vzpomínku na nenucené oběti hrůzy války.

Po zdolání mohutných schodů se dostaneme přímo před vchod kaple. Nad vchodem je umístěn erb Rakouska-Uherska, sluneční hodiny a latinský nápis PAX, česky mír. Hned vedle vchodu je umístěna malá symbolická zvonička. Po obvodu kaple je mezi okenními tabulkami vymalováno dvacet erbů historických zemí habsburské monarchie. Na stěnách uvnitř kaple, jsou zavěšeny otáčivé dřevěné desky z krabic od nábojnic, na nichž jsou vypálena jména padlých vojáků všech rakousko-uherských národností. Tyto desky jsou nazývány tzv. „knihou mrtvých“ a je na nich vypáleno 2565¹⁶¹ jmen vojáků, mezi nimiž se nachází i 439 Čechů padlých v bojích proti Italům na linii od Mrzleho vrhu po Batognici. Tito vojáci jsou pohřbeni na vojenském hřbitově v blízké vesnici Loče u Tolminu. Kaple byla v roce 1998 zasáhnuta a poškozena silným zemětřesením. Při její obnově finančně přispěla také Česká republika. V roce 2007 byla zapsána na seznam evropského kulturního dědictví, jako nejkrásnější památník první světové války na území Slovinska.

¹⁶⁰ [online] <http://www.dolina-soce.com/znamenitosti-i-sl/items/javorca-sponiska-cerkev-svetega-duha.html> [cit. 2011-03-25]

¹⁶¹ Převážná část padlých vojáků je pohřbena na hřbitově ve vesnici Loče u Tolminu.

Závěr

Jak již bylo řečeno v úvodu mé práce, cílem mého snažení je poskytnout komplexní pohled na průběh bojů na sočské frontě a na osudy českých vojáků, kteří se stali proti své vůli jejími účastníky. Co se týče samotného historického bádání, je nesmírně těžké přinést zcela nové poznatky nebo interpretace studovaného tématu. Přínosem celé práce je tudíž pokus o tematické vymezení a podrobné zpracování výše zmíněné bojové fronty. A hlavně pokus o výčet některých institucí, muzeí, památníků a spolků, jejichž činnost je se sočskou frontou úzce spojena.

V otázce spolupráce České republiky a Republiky Slovinsko jsem dospěl k jednoznačně kladnému závěru. Obě strany se podílejí na správě válečných hrobů a památníků, což dokládá Dohoda o péči o válečné hroby, kterou obě vlády podepsaly v roce 2003. Spolupráce na vládní úrovni mezi oběma zeměmi po roce 1991 nadále vzkvétá, což koresponduje s příznivými politickými podmínkami. Je logické, že za socialismu byla situace pro vzájemnou kooperaci v oblasti péče o válečné hroby a památníky první světové války obzvláště nepříznivá. Můžeme jenom spekulovat jak by se situace vyvíjela, pokud by nedošlo k jugoslávsko – sovětské roztržce v roce 1948 a Jugoslávie by zůstala součástí sovětského bloku.

V meziválečném období se veteráni první světové války těšili velké přízni československé veřejnosti, ovšem je třeba říct, že veškerá pozornost byla věnována příslušníkům cizineckých legií. Ti, kteří bojovali na sočské frontě na rakousko-uherské straně byli zcela neprávem opomíjeni. Jak smutné bylo prohlášení a opovrnutí českými vojáky bojujících na sočské frontě, tehdejšího ministerského předsedy a ministra zahraničních věcí Eduarda Beneše, jenž na uznání českých vojáků odpověděl slovy: „To nebyli Češi, to byli rakušáci“.¹⁶²

Zanedlouho uplyne 100 let od vypuknutí bitev na Soče, přesto je možné ještě dnes spatřit některé z dochovaných památek připomínající účast vojáků z českých zemí, proto je snad tato krajina v posledních letech stále více navštěvována také turisty z České republiky. Díky organizacím a spolkům, které se o tyto památky starají, si přejme, aby tomu tak bylo i nadále.

¹⁶² VRIČAN, J. *Po zapadlých stopách českých vojáků. Z Julských Alp k Jadranu*. Olomouc: Ondřej Havlík, 2008, s. 419

Summary

The contribution of this work is an attempt to define the topic and a detailed elaboration of the war front above-cited. In particular, it is an attempt to make a list of organizations, museums, memorials and associations, whose activities are linked with the Soča front.

Regarding the question of cooperation of Czech Republic and Republic of Slovenia I came to absolutely positive conclusion. Both sides participate in maintainance of the war graves and memorials as proves The Agreement about Maintainance of War Graves, which was signed by both governments in 2003.

Although soon will pass 100 years since the battles on Soča broke out, we can still see a lot of monuments, which remind us of the participation of Czech soldiers. This is maybe the reason, why this land attracts always more tourists from Czech Republic. Thanks to organizations and associations, who cares about these monuments we wish it would stay like that also in the future.

Resumé

Donos tega dela je poskus za tematično opredelitev in podrobno obdelavo višje omenjene bojne fronte. V glavnem je to poskus izdelati seznam nekaterih inštitucij, muzejev, spomenikov in društev, katerih delo je s soško fronto ozko povezano.

Glede vprašanja sodelovanja Češke republike in Republike Slovenije sem prišel do nedvoumno pozitivnega zaključka. Obe strani sodelujeta na oskrbi vojnih grobov in spomenikov, o čemer priča tudi Dogovor o skrbi za vojne grobove, ki sta ga obe vladi podpisali leta 2003.

Čeprav bo kmalu minilo 100 let od bojov na Soči, še danes lahko vidimo nekatere od ohranjenih spomenikov, ki nas spominjajo na udeležbo čeških vojakov in morda tudi zato to pokrajino v zadnjih letih čedalje bolj obiskujejo tudi češki turisti. S pomočjo organizacij in društev, ki za te spomenike skrbijo, si želimo, naj tako ostane tudi za naprej.

Bibliografie

Prameny:

FORTUNAT ČERNILOGAR, D., GALIČ, L., PIRIH, D., SVOLJŠAK, P., *Tolminsko mostišče II.*, Tolmin: Tolminski muzej, 2005

Soka Hodonín, fond Pamětní kniha obce Kněždubu 1915 – 1982, inv. č. 1

Literatura:

ANDRIESSEN, J. H. J. *I. světová válka v dokumentární fotografii*. Čestlice: Rebo, 2008

FORTUNAT ČERNILOGAR, D. *Soška fronta 1915-1917*. Ob 90. letnici zadnjih bojev na Soči. Katalog mednarodne slovensko-češke razstave. Tolmin, 2007

FUČÍK, J. *Katalog mezinárodní výstavy k 90. výročí bitev na Soči „ISONZO 1915-1917“ s českou účastí na téma „Vojáci z českých zemí na sočské frontě“*. Příbramská tiskárna, 2007.

FUČÍK, J. *Osmadvacátníci*. Spor o českého vojáka I. světové války. Praha: Mladá Fronta, 2006

FUČÍK, J. *Piava 1918*. Praha: Havran, 2002

FUČÍK, J., PAVLÍK, M. *Sočská fronta 1915-1917*. Praha: Elka Press, 2008

GILBERT, M., *První světová válka*. Úplná historie. Praha, 2005

HAVLÍKOVÁ, L., HLADKÝ, L., PELIKÁN, J., ŠESTÁK, M., TEJCHMAN, M. *Dějiny jihoslovanských zemí*. Praha: NLN, 1998

KLAVORA, V. *Koraki skozi meglo*. Ljubljana: Mohorjeva, Celovec, 2004

SEDMAK, D. *Soška fronta 1915-1917*. Trst, Gorica, Videm, Nova Gorica, 1992

SIMČIČ, M. *888 dni na soški fronti*. Ljubljana: Orbis, 2006

SVOLJŠAK, P. *Soška Fronta*. Ljubljana: Cankarjeva založba, 2002

Elektronické zdroje:

<http://prohereditate.com/sl/museum/C0007/>

<file:///localhost/C:/škola/bakalářka/stáhlé%20věci%20od%20Hybáškové--výstavy+neco%20málo%20hřbitovy/výstava%20brno/MZM%20-%20výstava.mht>

<http://www.dolina-soce.com/znamenitosti-i-sl/items/javorca-sponiska-cerkev-svetega-duha.html>

http://finder.si/Krajsi_izleti_v_Bovcu_in_okolici/Pokopalisca_in_kostnice/Vojasko_pokopalisce_pri_Trenti/

http://zpravy.idnes.cz/podivejte-se-jak-cesky-vojak-1-svetove-valky-zachytil-zivot-svych-druhu-1n8-/domaci.asp?c=A090407_215159_domaci_anv

Přílohy

Vzpomínka pana Josefa Křížana (téměř 80.letý)¹⁶³

Otec se jmenoval František Křížan, byl rodákem z Kněždubu č.p. 265. Narodil se 26.9. 1893 tamtéž, a tam i dne 27.11.1968 zemřel.

Jmenovaný prodělával svou aktivní – vojenskou službu u 6. jezdeckého pluku v Brně, lidově bylo tenkrát známo jako „ v Brně u šestých“. Po vypuknutí I.světové války, byl nasazen do Ruska, tedy na východní frontu, kde působil převážně část války. Názvy míst si bohužel již nepamatuji. Tam byl později i raněn a poněvadž měl postižený i oči, byl poté dopraven do vojenské nemocnice v Brně. V době, kdy jeho léčba končila, byl u jeho útvaru tedy „ u šestých“ připravován transport na frontu italskou, do kterého byl také zařazen. V tu dobu dostal návštěvu svých rodičů, kteří mu do Brna dovezli pochopitelně i nějaké potraviny, tehdy těžce sháněné. Toto vše se odehrávalo v době, kdy se válka pomalu chýlila ke konci. V den, kdy byl transport do Itálie na brněnském nádraží již připravován, podařilo se otci pomocí potravin přemluvit a podplatit svého známého vojáka, shodou okolností cikánské národnosti, k velmi nebezpečnému a riskantnímu kroku. Díky dezorganizaci a zmatkům, které v tu dobu v armádě již vládly, dovolil si tento voják , jako falešná eskorta, se zbraní v ruce odvést otce až na brněnské nádraží, kde místo do vlaku směr Itálie nastoupil do vlaku do Veselí nad Moravou a dále šel pěšky do Kněždubu. Tam byla shodou náhod pořádána nějaká vesnická zábava, otec neodolal a této zábavy se také zúčastnil. Poněvadž jeho přítomnost v uniformě budila značný rozruch a pozornost, odešel raději po chvíli domů k rodičům. Jeho přítomnost na zábavě byla však již oznámena četníkům a jeden z nich si pro otce domů přišel a zatknul jej. Tentokrát to byla eskorta již opravdová, která jej jako zběha dopravila zpět do Brna k jeho posádce. Tam se tomu hodně divili, poněvadž podle jejich záznamů měl být jmenovaný již v Itálii, nebo na cestě tam tentokrát byl skutečně dopraven. Název místa si bohužel rovněž nepamatuji, jen to že to bylo u řeky, a že to bylo velmi skalnaté místo, kde italská armáda měla ještě poměrně velmi dobré pozice a rakouské armádě zle zatápěla. Proto se otec rozhodnul, že tam nebude a uprchne. Různým způsobem se mu podařilo dostat až do rakouské Lince a pak až do Kněžduba. Hned pak odešel do lesa na kopci Šumárník, kde v takzvaném „ zeleném járku“ již pobývalo na podobných dezertérů. To se ale již blížil skutečný konec I.světové války, kterého se tam všichni dočkali.

¹⁶³ Vzpomínka pana Josefa Křížana je přiložena bez textových úprav.

Pomník padlým vojákům v obci Kněždub¹⁶⁴

V obci Kněždub se na místním hřbitově „Slovácký slavín“ nachází pomník zdejšími rodákům, padnuvších v první světové válce. Pomník postaven na přání pozůstalých příbuzných za jejich peníze a za darů dobrodinců. Na pomníku je uvedeno 40 padlých vojáků z nichž 13 padlo v rozmezí let 1915-1917 na slovinském území a v roce 1918 na území italském. Pomník padlých posvětil Dr. Klement Žůrek, protektor Sdružení venkovské omladiny dne 29. července 1926. Oběti padlé ve válce jsou uctívány v obci uctívány nadále. Pravidelně na konci školního roku přicházejí žáci Základní školy se svými učiteli a zástupci obce, s květinami uctít památku padlých.

Obr. č. 1: Pomník padlým vojákům v Kněždubu

¹⁶⁴ SOka Hodonín, fond Pamětní kniha obce Kněždubu 1915-1982, inv. č. 1

Obr. č. 2: řeka Soča v blízkosti Tolminu

Obr. č. 3: Památník na vojenském hřbitově ve vesnici Dutovlje

Obr. č. 4: vojenský hřbitov ve vesnici Soča

Obr. č. 4: kaple sv. Ducha na Javůrci

Obr. č. 5: interiér kaple sv. Ducha na Javorci